

Zasztowt, Leszek

Materiały dotyczące tajnego nauczania na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie w latach 1939-1946

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 38/4, 71-118

1993

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

M A T E R I A Ł Y

Leszek Zasztowt
(Warszawa)

Materiały dotyczące tajnego nauczania w Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie w latach 1939-1946

Tajne nauczanie w Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie w latach drugiej wojny światowej nie było dotychczas przedmiotem gruntownych badań historycznych. Główną przeszkodą w podjęciu tej problematyki był brak źródeł. W pracach poświęconych dziejom nauki polskiej w okresie okupacji koncentrowano się na zagadnieniach nauki i tajnego szkolnictwa wyższego w Generalnej Guberni, przede wszystkim w Krakowie i Warszawie. Informacje o działalności i losach uczonych polskich ze Lwowa, a zwłaszcza z Wilna, były w nich bardzo wrywkowe¹. Pewien wyjątek od tej reguły stanowiły wydawnictwa powstałe w kręgu Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu i Toruńskiego Towarzystwa Naukowego², a także prace Piotra Łossowskiego³. Podstawowe znaczenie dla badań dziejów wileńskiego ośrodka naukowego w okresie okupacji miały prace publikowane na emigracji, przede wszystkim sześciotomowe wydawnictwo *Alma Mater Vilnensis*⁴. Dokumenty zamieszczone w tomie pierwszym *Almae Mater* przez wiele lat stanowiły jedyne źródło do dziejów USB w Wilnie w latach wojny. Dopiero opublikowane w 1977 r. sprawozdanie z prac Wydziału Lekarskiego USB w okresie wojny rozszerzyło dostępną bazę źródłową. Sprawozdanie ogłoszone zostało przez prof. Michała Reichera w tomie wspomnień *Z dziejów tajnego nauczania medycyny i farmacji w latach 1939-1945*⁵. W 1989 r. Zygmunt Kolankowski zamieścił krótką wzmiankę o materiałach dotyczących tej problematyki, znajdujących się w spuściznach archiwalnych profesorów Uniwersytetu Stefana Batorego, przechowywanych w Archiwum PAN w Warszawie⁶. Jak pisał,

sprawozdania zebrane zostały po zakończeniu wojny jesienią 1945 i 1946 roku przez profesorów Władysława Dziewulskiego i Tadeusza Czeżowskiego⁷. Faktycznie nastąpiło to wiosną 1946 r. Teka zebranych sprawozdań poszczególnych Wydziałów USB zachowała się w papierach profesora Władysława Dziewulskiego w Archiwum PAN w Warszawie: *APAN - sygn. III - 146 nr 29*. Niewielkie uzupełnienia informacji zawartych w sprawozdaniach znajdują się w spuściznach profesorów i pracowników Uniwersytetu: Stefana Ehrenkreutza - *sygn. III - 108*, Kazimierza Moszyńskiego - *sygn. III - 90*, Ananiasza Rojeckiego - *sygn. III - 230*⁸ oraz Szczepana Szczeniowskiego - *sygn. III - 256* i Henryka Elzenberga - *sygn. III - 181*.

Publikowane tu po raz pierwszy materiały pochodzą wyłącznie z Archiwum PAN w Warszawie. Znajdują się tam związane sprawozdania sześciu, spośród siedmiu Wydziałów Uniwersytetu Wileńskiego. Są to:

1. Sprawozdanie Wydziału Humanistycznego napisane przez T. Czeżowskiego. Sprawozdanie to uzupełniają listy omawiające działalność na poszczególnych kierunkach studiów: Henryka Elzenberga - filozofia, Zofii Iwaszkiewiczowej wdowy po prof. Januszu Iwaszkiewicz - historia, Henryka Łowmiańskiego - historia, Jana Oki oraz Stefana Srebrnego - filologia klasyczna, Kazimierza Moszyńskiego - etnografia oraz notatka Tadeusza Czeżowskiego o działalności katedry filozofii. Ponadto informacje zawarte w sprawozdaniu uzupełnia fragment życiorysu Kazimierza Moszyńskiego z lat okupacji znajdujący się w jego spuściźnie.
2. Sprawozdanie Wydziału Teologicznego napisane przez ks. prof. Michała Klepacza.
3. Sprawozdanie Wydziału Prawa i Nauk Społecznych - przepisane w formie wyciągu z listu prof. Iwo Jaworskiego przez Władysława Dziewulskiego. Uzupełnia to sprawozdanie list wdowy po Leonie Sumoroku, na temat jego wykładów na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych zachowany w spuściźnie Stefana Ehrenkreutza.
4. Sprawozdanie Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego napisane przez prof. Władysława Dziewulskiego. Uzupełnia to sprawozdanie list Leona Jeśmanowicza o jego działalności w okresie okupacji zachowany w spuściźnie Ananiasza Rojeckiego.
5. Sprawozdanie Wydziału Lekarskiego przygotowane przez prof. Michała Reichera (jedyne już publikowane; por. przypis 5).
6. Sprawozdanie Wydziału Sztuk Pięknych przepisane w formie wyciągu

z notatki prof. Bronisława Jamontta przez Władysława Dziewulskiego.

Brak jest natomiast danych o pracach Wydziału Rolniczego. Materiały podzielić można na dwie grupy. Pierwsza to sprawozdania - wszystkie są kopiami maszynopisów (odbitki na kalce bez odręcznych uwierzytelniających podpisów autorów). Sprawozdania Wydziałów Prawa i Nauk Społecznych oraz Wydziału Sztuk Pięknych sporządzone są przez W. Dziewulskiego w formie wyciągów z listu i notatki dziekanów. Oryginały sprawozdań prawdopodobnie zaginęły. Nie ma ich ani w dziale rękopisów biblioteki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, ani w spuściznach profesorów i pracowników UMK przechowywanych w archiwum Uniwersytetu Toruńskiego. Druga grupa materiałów to oryginały listów do profesorów Dziewulskiego i Czeżowskiego. W listach tych zawarte są informacje o działalności poszczególnych profesorów USB w zakresie tajnego nauczania w okresie okupacji.

Kilka słów o założeniach edytorskich. Sprawozdania publikowane są wedle kolejności Wydziałów w strukturze Uniwersytetu. Każde sprawozdanie oraz list i notatkę poprzedza nagłówek wprowadzony przez redakcję drukowany wersalikami. Jeśli są materiały uzupełniające sprawozdanie Wydziału, wówczas zamieszczone są one po sprawozdaniu. Skróty występujące w materiałach zostały rozwiązane, jeśli były wątpliwości zostało to odnotowane w przypisie. Nie rozwiązywano skrótów, powszechnie czytelnych np. prof., dr itp. Wyrazy pisane z dużej litery pozostawiono w formie występującej w materiałach. Przypisami literowymi zaznaczone zostały wyrazy, które są nieczytelne, przekreślone lub zostały pominięte w tekście.

W pierwszym przypisie, przy nagłówku sprawozdania, notatki lub listu, podana jest proveniencja dokumentu, sygnatura i numer karty. W przypisach biograficznych podane zostały, w miarę możliwości, podstawowe informacje dotyczące danej osoby z reguły wtedy, gdy osoba ta pojawia się w sprawozdaniach lub na kartach listów i notatek po raz pierwszy. Przypisy numerowane są dla każdego sprawozdania, notatki lub listu odrębnie.

Jak wynika z prezentowanych tu materiałów, Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie był pierwszym wśród uniwersytetów drugiej Rzeczypospolitej, które po klęsce wrześniowej rozpoczęły tajne nauczanie. Od momentu zamknięcia uniwersytetu przez władze litewskie w dniu 15 grudnia 1939 r. prace kontynuowały wydziały: Humanistyczny⁹, Teologiczny, Prawa i Nauk Społecznych, Matematyczno-Przyrodniczy i Lekarski. USB był również jednym z ostatnich uniwersytetów polskich, które kon-

tynuowały tajne nauczanie jeszcze w 1944 r. (wydziały: Humanistyczny, Teologiczny, Prawa i Nauk Społecznych, Matematyczno-Przyrodniczy i Lekarski), a nawet w 1945 i 1946 r. (Wydział Teologiczny, już po przeniesieniu do Białegostoku).

Na końcu prezentowanych materiałów zamieszczona została imienna lista osób, które uczestniczyły w tajnym nauczaniu w Uniwersytecie Stefana Batorego. Lista ta sporządzona została w oparciu o materiały oraz na podstawie dotychczasowej literatury.

Przypisy:

- 1 Cz. M a d a j c z y k, *Polityka III Rzeszy w okupowanej Polsce*, Warszawa 1970 t. II; M. W a l c z a k, *Szkolnictwo wyższe i nauka polska w latach wojny i okupacji 1939-1945*, Wrocław 1978; J. K r a s u s k i, *Tajne szkolnictwo polskie w okresie okupacji 1939-1945*, Warszawa 1977; Cz. W y c e c h, *Z dziejów tajnej oświaty w latach okupacji, 1939-1944*, Warszawa 1964; *Walka o oświatę naukę i kulturę w latach okupacji 1939/1945*, Praca zbiorowa pod red. S. D o b r a n i e c k i e g o i W. P o k o r y, Warszawa 1967; S. M a u e r s b e r g, *Nauka i szkolnictwo wyższe w latach 1939-1951*, [w:] *Historia nauki polskiej*, t. V, cz. 1, Wrocław 1992 s. 316-468.
- 2 Głównie prace o charakterze wspomnieniowym i biograficznym: *Toruńscy twórcy nauki i kultury (1945-1985)*, pod red. M. B i s k u p a i A. G i z i Ń s k i e g o, Warszawa 1989; *Władysław Dziewulski (1878-1962)*, pod red. C. I w a n i s z e w s k i e j, Warszawa 1972; *Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1984*, pod red. S. K a l e m b k i, Toruń 1987.
- 3 P. Ł o s s o w s k i, *Litwa a sprawy polskie 1939-1949*, Warszawa 1982 s. 218-236; *Likwidacja Uniwersytetu Stefana Batorego przez władze litewskie w grudniu 1939 r. Dokumenty i materiały*, Zebrał i wstępem opatrzył P. Ł o s s o w s k i, Warszawa 1991.
- 4 *Alma Mater Vilnensis*, t. I, Londyn 1950 ss. 127; t. II, Londyn 1951 ss. 157; t. III, Londyn 1953 ss. 398; t. IV, Londyn 1956 ss. 159; t. V, Londyn 1958 ss. 184; t. VI, Londyn 1973 ss. 287. Por. M. C z e r n i a w s k i, *Podziemny uniwersytet wileński w latach 1942-1945*, „Orzeł Biały” z 24 X 1948 r. s. 6.
- 5 *Z dziejów tajnego nauczania medycyny i farmacji w latach 1939-1945*, pod red. Aleksandra D a w i d o w i c z a, Warszawa 1977 s. 255-261, 371.
- 6 Z. K o l a n k o w s k i, *Ostatnie chwile Uniwersytetu Stefana Batorego (w pięćdziesiątą rocznicę)*, „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny” R. 52: 1989, z. 4 s. 451-456.
- 7 Ibidem s.455-456. Por. T. C z e ż o w s k i, *Wspomnienia (Zapiski do autobiografii)*, „Kwartalnik Historii Nauki, Oświaty i Techniki” R. XXII: 1977, nr 3, s. 429-440.
- 8 W zbiorach Archiwum PAN w Warszawie znajduje się oryginał wspomnień pracownika USB, geofizyka Ananiasza R o j e c k i e g o, zatytułowany *Okruchy wspomnień - materiały do dziejów polskiego szkolnictwa średniego w Wilnie w latach II wojny światowej*. Wspomnienia te - zawierające bardzo istotne informacje o tajnych kom-

pletach w Wilnie - zostały ostatnio opublikowane w pracy: *Wilno jako ognisko oświaty w latach próby. Świadczenia o szkole lat 1939-1945*, Zebrały i zredagowały Elżbieta F e l i k s i a k, Marta S k o r k o - B a r a ń s k a, Towarzystwo Literackie im. Adama Mickiewicza - Oddział Białostocki, Biblioteka Pamięci i Myśli I, Seria „non omnis moriar”, Białystok 1991, s. 59-117.

- 9 Jak pisał Tadeusz Czeżowski: „Po 15 grudnia uniwersytet nie przestał działać potajemnie. Obradował Senat Uniwersytetu pod przewodnictwem rektora, zorganizowano pomoc koleżeńską dla potrzebujących jej pracowników i ich rodzin, profesorowie nauczali tajnie, odbywały się egzaminy... T. C z e ż o w s k i, *Wspomnienia...*, op. cit.; oraz [w:] *Uczeni o sobie*, t. I, Warszawa 1988 s. 129-130.

SPRAWOZDANIE WYDZIAŁU HUMANISTYCZNEGO

Sprawozdanie z tajnego nauczania uniwersyteckiego

Wydziału Humanistycznego

Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie

w czasie okupacji wojennej¹

Poszczególni pozostali w Wilnie profesorowie i inni członkowie grona nauczającego Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Stefana Batorego, a mianowicie: w zakresie filozofii Prof. Dr Tadeusz Czeżowski² i Prof. Dr Henryk Elzenberg³, w zakresie pedagogiki Prof. Dr Ludwik Chmaj⁴, w zakresie filologii polskiej Prof. Dr Konrad Górski⁵, w zakresie filologii klasycznej Prof. Dr Jan Oko⁶ i Prof. Dr Stefan Srebrny⁷, w zakresie filologii niemieckiej asystent Mgr Gustaw Foss⁸, w zakresie historii Prof. Dr Stanisław Zajączkowski⁹, Prof. Dr Henryk Łowmiański¹⁰, Prof. Dr Janusz Iwaszkiewicz¹¹, Prof. Dr Ryszard Mienicki¹², w zakresie filologii słowiańskiej Zastępca Profesora Dr Olgierd Chomiński (zmarł w roku 1943)¹³, w zakresie etnologii Prof. dr Kazimierz Moszyński¹⁴, utrzymywali przez cały czas okupacji kontakt z byłymi studentami, o ile ci mieli możliwość zajmowania się nauką, oraz udzielali im wskazówek i pomocy naukowych, przyjmowali też zgłoszenia do egzaminów, czyniąc to wszystko we wspólnym ze sobą porozumieniu pod kierunkiem Dziekana Prof. Dr Jana Oki oraz Przewodniczącego Komisji egzaminów magisterskich Prof. Dr Tadeusza Czeżowskiego.

W latach 1942/43 i 1943/44, gdy zorganizowane tymczasem komplety licealne zaczęły dostarczać młodzieży z ukończonym liceum, zajęcia te przybrały formę zorganizowaną w tych działach, do których napływały

zgłoszenia w dostatecznej ilości. Były to mianowicie: nauki filozoficzne, historia, filologia polska, filologia niemiecka. Wyżej wymienieni zaczęli wówczas prowadzić regularne zajęcia uniwersyteckie.

Szczegółowe dane zawarte są w załączonych notatkach poszczególnych wykładowców. Ten stan rzeczy trwał do końca roku akademickiego 1943/44, gdy wypadki wojenne położyły kres całej tej działalności.

Tadeusz Czeżowski

Przypisy:

- ^a W oryginale brak imienia.
- 1 Archiwum PAN w Warszawie (dalej APAN), *Materiały Władysława Dziewulskiego*, maszynopis, sygn. III - 146 nr 29 k. 6.
 - 2 Tadeusz Hipolit C z e ż o w s k i (1889-1981) filozof i logik. Uczeń Kazimierza Twardowskiego. W l. 1911-1914 praktykant i zastępca nauczyciela matematyki i fizyki VI Gimnazjum we Lwowie. W l. 1915-1918 dyrektor kancelarii Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. W l. 1923-1939 profesor USB, kierownik II Katedry Filozofii po odejściu Władysława Tatarkiewicza. Prorektor USB w l. 1933-1935, dziekan Wydziału Humanistycznego w l. 1935-1937, prodziekan w l. 1937-1938. Od 1926 r. przewodniczący Komisji Egzaminów Magisterskich na Wydziale Humanistycznym; od 1928 r. prezes Komisji Egzaminów Państwowych dla Kandydatów na Nauczycieli Szkół Średnich. W okresie wojny czynny w tajnym szkolnictwie w Wilnie, m.in. w tzw. Uniwersyteckim Ośrodku Tajnego Szkolnictwa Średniego (wrzesień 1941-czerwiec 1944), gdzie wykładał fizykę i propedeutykę filozofii. We wrześniu 1943 r. wywieziony przez Niemców do obozu koncentracyjnego w Prowieniskach pod Kownem jako zakładnik, po pewnym czasie zwolniony. W latach 1945-1960 profesor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, kierownik I Katedry Filozofii - w 1951 r. przemianowanej na Katedrę Logiki. Od 1948 r. do śmierci redaktor „Ruchu Filozoficznego”. W 1946 r. założyciel Toruńskiego Towarzystwa Filozoficznego, od r. 1948 jako Oddział Toruński Polskiego Towarzystwa Filozoficznego. Członek Towarzystwa Naukowego w Toruniu. Dr h. c. UMK.
 - 3 Henryk Józef Marian E l z e n b e r g (1887-1967) filozof i historyk filozofii. W l. 1917-1922 nauczyciel języków klasycznych, francuskiego oraz propedeutyki filozofii Gimnazjum im. M. Konopnickiej w Warszawie. W l. 1928-1936 docent Seminarium Filozoficznego Uniwersytetu Warszawskiego oraz w Państwowym Instytucie Sztuki Teatralnej (1935-1937). W l. 1936-1939 adiunkt i docent w II Katedrze Filozofii Wydziału Humanistycznego USB. Wykładał etykę, estetykę, teorię wartości, teorię poznania i historię filozofii. W l. 1941-1944 czynny w tzw. Uniwersyteckim Ośrodku Tajnego Szkolnictwa Średniego w Wilnie, gdzie wykładał matematykę i historię. W l. 1945-1946 pracownik KUL w Lublinie. W l. 1946-1960 profesor UMK w Toruniu, kierownik Katedry Filozofii (1946-51 i 1956-1960). Wraz z grupą profesorów odsunięty od działalności dydaktycznej w l. 1951-1956. Członek Towarzystwa Naukowego w Toruniu, Polskiego Towarzystwa Filozoficznego, członek TN

- KUL, członek korespondent TNW.
- 4 Ludwik Chmaj (1888-1959) historyk filozofii i pedagog. Od 1930 r. docent prywatny na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. W l. 1938-1939 profesor USB, kierownik Katedry Filozofii i Pedagogiki po Marianie Massoniusie. Jeden z najwybitniejszych znawców myśli filozoficznej i etycznej Braci Polskich. W l. 1942-1943 współpracował z tzw. Uniwersyteckim Ośrodkiem Tajnego Szkolnictwa Średniego w Wilnie, gdzie wykładał łacinę. W 1944 r. aresztowany i sądzony przez władze sowieckie - jako członek Konwentu Stronnictw Politycznych. Następnie wywieziony, powrócił do kraju w 1955 r. W l. 1956-1959 profesor zwyczajny w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN w Warszawie.
 - 5 Konrad Józef August G ó r s k i (1895-1990) historyk i teoretyk literatury. W l. 1918-1922 nauczyciel j. polskiego i niemieckiego w gimnazjach warszawskich. W l. 1922-1923 lektor j. polskiego w Uniwersytecie Karola w Pradze; w l. 1927-1928 w Uniwersytecie w Lille. W l. 1934-1939 profesor USB, kierownik Katedry Literatury Polskiej po Kazimierzu Kolbuszewskim. W okresie okupacji wykładał historię i język polski na tajnych kompletach gimnazjalnych i uniwersyteckich w Wilnie. W l. 1945-1950 i 1956-1965 profesor UMK w Toruniu, kierownik Zakładu Literatury Polskiej XIX w. Dziekan Wydziału Humanistycznego w l. 1945-1947, prodziekan w l. 1947-1948. W l. 1950-1956, pozbawiony prawa wykładania na Uniwersytecie, profesor w Instytucie Badań Literackich PAN. Prezes TN w Toruniu w l. 1948-1949 i 1957-1982. Członek Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza, Polskiego Towarzystwa Filologicznego, członek zwyczajny TNW, członek korespondent PAU, członek rzeczywisty PAN.
 - 6 Jan O k o (1875-1946) filolog klasyczny. W l. 1920-1939 profesor USB, kierownik I Katedry Filologii Klasycznej. W l. 1926-1929 i 1938-1939 dziekan Wydziału Humanistycznego. W okresie okupacji wykładał łacinę na tajnych kompletach gimnazjalnych w Wilnie. We wrześniu 1943 r. aresztowany, jako zakładnik, wraz z grupą profesorów USB. Wywieziony do obozu w Prowieniskach pod Kownem, następnie zwolniony. Po wojnie profesor Uniwersytetu Łódzkiego i pierwszy kierownik Katedry Filologii Klasycznej. Członek Komisji Filologicznej PAU. Członek i wiceprezes Wydziału I Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie. Członek Polskiego Towarzystwa Filologicznego.
 - 7 Stefan S r e b r n y (1890-1962) filolog klasyczny. W l. 1916-1918 docent prywatny Uniwersytetu w Piotrogradzie oraz w Studium Humanistycznym Instytutu Psycho-Neurologicznego (1917-1918) i Wyższych Polskich Kursach w Piotrogradzie. W l. 1918-1923 wykładowca na Uniwersytecie Lubelskim (nazwa KUL od 1928 r.) i - w 1923 r. - Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie. W latach 1923-1939 profesor USB, kierownik II Katedry Filologii Klasycznej po Michale Boguckim. Wykłady i seminaria z zakresu literatury i kultury greckiej. W okresie okupacji uczył łaciny na tajnych kompletach gimnazjalnych oraz wykładał na Tajnym Studium Dramatycznym (1941-1944). W l. 1944-1945 reżyser Teatru Polskiego w Wilnie. W l. 1945-1961 profesor i kierownik Katedry Języka i Literatury Greckiej, w 1952 r. przemianowanej na Katedrę Filologii Klasycznej UMK w Toruniu. Członek TPN w Wilnie, TN w Toruniu, Polskiego Towarzystwa Filologicznego, Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza i Komitetu Nauk o Kulturze Antycznej PAN.
 - 8 Gustaw F o s s (1907-1956) germanista. W l. 1932-1938 starszy asystent w Katedrze Filologii Niemieckiej USB. W l. 1935-1938 nauczyciel w I Państwowym Gimnazjum

- i Liceum w Wilnie. W l. 1941-1942 lektor języka niemieckiego w Instytucie Oświaty Dorosłych w Wilnie. W okresie okupacji wykładał również język niemiecki na kompletach tajnego nauczania na poziomie gimnazjalnym i uniwersyteckim. W l. 1945-1952 starszy asystent, następnie adiunkt (doktorat w 1947 r.) w Katedrze Filologii Niemieckiej Wydziału Humanistycznego UMK w Toruniu. W l. 1952-1956 docent Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- 9 Stanisław Franciszek Zajączkowski (1890-1977) historyk. W l. 1932-1939 profesor USB, kierownik Katedry Historii Średniowiecznej i Nauk Pomocniczych po Kazimierzu Chodynickim i Teofilu Modelskim. Badacz średniowiecznego osadnictwa ziem polskich, stosunków polsko-litewsko-krzyżackich, archiwistyki. We wrześniu 1943 r. wywieziony przez Niemców jako zakładnik do obozu koncentracyjnego w Prowieniskach pod Kownem, po pewnym czasie zwolniony. W l. 1945-1960 profesor Uniwersytetu Łódzkiego. Członek TPN w Wilnie, TN we Lwowie, PTHistorycznego.
- 10 Henryk Łomiański (1898-1984) historyk. W l. 1929—1933 archiwista naukowy w Archiwum miasta Wilna. W l. 1933-1939 zastępca profesora i profesor USB, kierownik Katedry Historii Europy Wschodniej po Feliksie Konecznym. Badacz wczesnej historii państw słowiańskich, Litwy i początków państwa Polskiego. We wrześniu 1943 r. wywieziony przez Niemców jako zakładnik wraz z grupą profesorów do obozu koncentracyjnego w Prowieniskach pod Kownem, po pewnym czasie zwolniony. W l. 1945-1984 profesor Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, kierownik Katedry Historii Europy Wschodniej (w 1951 r. przemianowanej na Katedrę Historii Narodów ZSSR) i dyrektor Instytutu Historycznego UAM w Poznaniu. Jeden z organizatorów Instytutu Historii PAN powstałego w 1953 r. Członek czynny PAU, członek rzeczywisty PAN.
- 11 Janusz Iwaszkiewicz (1879-1944) historyk i archiwista. W l. 1918-1930 archiwista i kustosz Archiwum Akt Dawnych w Warszawie. W l. 1930-1939 profesor historii nowożytnej USB oraz wykładowca historii dyplomacji w Szkole Nauk Politycznych. Badacz historii politycznej i społecznej Polski i Litwy XIX stulecia, archiwistyki. W okresie okupacji do momentu wyjazdu z Wilna do Warszawy, wykładał historię na tajnych kompletach gimnazjalnych. Zginął zamordowany przez Niemców w czasie Powstania Warszawskiego. Członek TPN w Wilnie.
- 12 Ryszard Miencik (1886-1956) historyk i archiwista. W latach 1921-1944 pracownik Wileńskiego Archiwum Akt Dawnych, w którym pełnił funkcje starszego archiwisty (1923), kustosa (1927) i dyrektora (1939). Od 1923 r. wykładowca, jako docent, dziejów Europy Wschodniej i archiwistyki w USB. W l. 1937-1939 wykładowca w Szkole Nauk Politycznych przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej w Wilnie. W l. 1938-1939 profesor tytularny USB. W 1945 r. prowadził wykłady zleczone na Uniwersytecie Jagiellońskim. W l. 1945-1956 wykładowca i profesor (od 1954 r.) UMK w Toruniu, kierownik Katedry Historii Europy Wschodniej zlikwidowanej w 1951 r. oraz Katedry Archiwistyki. Członek TPN w Wilnie, TN w Toruniu, PTHistorycznego, Stowarzyszenia Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich, Komisji Historycznej PAU.
- 13 Olgierd Chomiński (1884-1943) filolog, sławista. W l. 1921-1922 asystent sławistyki na Uniwersytecie Jagiellońskim. W l. 1922-1939 zastępca profesora w Katedrze Języka Polskiego USB, połączonej z Katedrą Filologii Słowiańskiej po odejściu Erwina Koschmiedera w 1936 r. Zamordowany przez Niemców w 1943 r.

- 14 Kazimierz Teofil Franciszek M o s z y ń s k i (1887-1959) etnolog i etnograf, historyk kultury, językoznawca. W l. 1926-1935 starszy asystent, zastępca profesora i profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego. Kierownik Katedry Etnologii i Etnografii Słowian UJ w l. 1930-1935. W l. 1935-1939 profesor USB, kierownik Katedry Etnologii i Etnografii Słowian po Cezarii Baudouin de Courtenay Jędrzejewiczowej. W l. 1945-1949 profesor UJ, kierownik Katedry Etnografii Słowian. W l. 1953-1959 pracownik Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN. W l. 1947-1952 prezes Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego. Członek czynny PAU, członek rzeczywisty PAN.

List Zofii Iwaszkiewiczowej do Uniwersytetu Toruńskiego

Prof. Janusz^a Iwaszkiewicz

Toruń, Uniwersytet¹

Kraków, 29 03 1945 r.²

Powołując się na pismo prof. dr. Tadeusza Czeżowskiego z dnia 21 marca 1946 roku uprzejmie komunikuję, jako dokładnie wtajemniczona w przebieg pracy mojego męża, że profesor Uniwersytetu Stefana Bato-rego w Wilnie Janusz Iwaszkiewicz w czasach okupacyjnych nie przerwał swojej pracy profesorskiej aż do chwili wyjazdu z Wilna t.j. do połowy lutego 1944 roku. Po przejściu Uniwersytetu przez władze litewskie mąż mój kontynuował pracę w seminariach ze zmniejszoną liczbą słuchaczy, których znaczna część opuściła miasto. Specjalną opieką otaczał mąż mój przygotowujących się do egzaminów magisterskich studentów, którzy korzystali nie tylko z jego wykładów, ale i z biblioteki osobistej profesora, co pozwoliło kilku z nich zdać egzaminy magisterskie i przedłożyć wymagane prace, oceniane w wielu wypadkach komisyjnie. Po wyjeździe profesora Kościałkowskiego³, t.j. od połowy roku 1941, mąż mój prowadził jeszcze dwa proseminaria dla absolwentów liceów, również aż do chwili wyjazdu z Wilna. Prócz tego w latach szkolnych 1942/1943, 1943/1944 mąż mój wykładał historię w dwóch kompletach na poziomie licealnym.

Wykłady i seminaria dla studentów odbywały się w mieszkaniu własnym profesora. Krótkie przerwy następowały bądź w związku z nasileniem prześladowań okupanta, powodującym wyjazdy studentów, bądź po aresztowaniu męża mego we wrześniu 1943 r. Powyższe dane stwierdzam.

Zofia Iwaszkiewiczowa

Kraków. Karmelicka 16 m 2

Przypisy:

^a Imię pominięte w oryginale.

1 Rps, APAN III - 149, nr 29, k. 2.

2 Błąd w dacie. Powinno być 29. III. 1946 r.

3 Stanisław K o ś c i a ł k o w s k i (1881-1960) historyk i pedagog. W l. 1906-1915 nauczyciel języka i literatury polskiej (jako przedmiotów nadobowiązkowych) w rosyjskim I Gimnazjum w Wilnie. W l. 1915-1920 organizator szkół polskich na Litwie. Naczelnny kierownik szkół Stowarzyszenia Nauczycieli Polskich w Wilnie. Dyrektor gimnazjum im. Zygmunta Augusta. Jeden z organizatorów odrodzonego Uniwersytetu w Wilnie. W l. 1921-1939 zastępca profesora, profesor nadzwyczajny (1923) i zwyczajny (1938) Wydziału Humanistycznego USB, kierownik Katedry Historii Polski. Jeden z organizatorów, sekretarz, wiceprezes i ostatni prezes Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie w l. 1938-1941. W 1941 r. aresztowany i deportowany przez władze sowieckie do północnego Uralu. Od 1942 r. na Środkowym Wschodzie. Współtwórca Towarzystwa Studiów Irańskich w Teheranie i Instytutu Polskiego w Bejrucie (dyrektor jego Studium Polonistycznego w l. 1946-1948). Od 1950 r. w Pitsford Hall w Anglii, wykładowca historii i literatury polskiej w szkole SS. Nazaretanek i profesor londyńskiego Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie. Nestor społeczności akademickiej Uniwersytetu Stefana Batorego na Obczyźnie.

LIST JANA OKI DO TADEUSZA CZEŻOWSKIEGO

Wielce Szanowny Panie Profesorze¹,
na list z 21 marca 1946 odpowiadam z opóźnieniem z powodu obłożnej choroby.

Po tragicznych losach naszych w roku 1939 zajęć moich nie przerywałem ani na chwilę. Po wkroczeniu Litwinów do Wilna i usunięciu profesorów polskich z uniwersytetu zwrócono się do mnie, proponując wykłady

zlecone z filologii klasycznej. Odmówiłem wówczas, ponieważ młodzież polska została z uniwersytetu usunięta. Egzaminy, ćwiczenia i colloquia prowadziłem w prywatnym mieszkaniu, naprzód przy ulicy Słowackiego 16, a po wysiedleniu mnie stamtąd przy ulicy Wielka Pohulanka 9. Proseminaria prowadziłem w dwóch seriach po 2-3 osób, seminaria po jednej osobie w miarę zgłoszeń. Żadnych wykazów nie prowadziłem. Najłatwiej będzie zrekonstruować moją pracę Panu Koledze jako prezesowi Komisji magisterskiej. Gdy Panu Koledze przedkładać będą uczniowie i uczennice zaświadczenia antydatowane (colloquia, poświadczenia z częściowych egzaminów), będzie to dowód mej pracy tajnej. Napływ słuchaczy w miarę przedłużania się inwazji był coraz większy. Oprócz seminariów i proseminariów urządzałem także egzaminy z egzaminem pod nadzorem włącznie. Prace magisterskie czytali razem ze mną sami słuchacze. Nie mogę powiedzieć, ilu ich było razem; (około 6). Zaświadczenie odpowiednie wydałem, antydatowane, które do Pana kolegi dojdzie na pewno. Oczywiście w tej mojej pracy tajnej był jeden rok jawny: 1940/41, w którym wszystką młodzież polską przyjęto na uniwersytet. W tym roku przyjąłem powtórna propozycję objęcia zleconych wykładów. Miałem uczniów Polaków 23 na 7 Litwinów. Wtedy wszyscy Polacy bez ograniczenia brali udział w wykładach i ćwiczeniach. Za Niemców trzeba się było dalej kryć. Z uniwersytetu zostałem usunięty wraz z młodzieżą polską, której znowu musiałem stworzyć warunki pracy. Niestety praca ta była więcej dorywczą z powodu przymusowej pracy dla zaborcy. Ale i w tym wypadku kilku uczniów nie przerywało pracy. Nazwiska ich znajdzie Pan Kolega, kiedy będą się zgłaszać do egzaminów magisterskich i przedłożą poświadczenia z moim podpisem.

Po wstaniu z łóżka piszę chaotycznie, ale prawdziwie, choć wolałbym, by to wszystko pozostało, jak było, w ukryciu. Na ujawnienie wszystkiego będzie czas za 50 lat. Serdeczne pozdrowienia i wyrazy prawdziwego poważania zasylał Panu Koledze i Pani Profesorowej.

Jan Oko

Łódź, 9 kwietnia 1946 r.

Przypisy:

1 Rps, APAN III - 146, nr 29, k. 3.

NOTATKA HENRYKA ELZENBERGA

Dane o udziale w tajnym nauczaniu
na poziomie uniwersyteckim w czasie wojny¹

Moja intensywniejsza działalność w zakresie nauczania uniwersyteckiego przypada w całości na pierwszy rok wojny. Od chwili zamknięcia Uniwersytetu Stefana Batorego w grudniu 1939 do lipca 1940 roku^a prowadziłem prywatnie dwa regularne seminaria: z etyki i estetyki, po 2 godziny tygodniowo każde, bez przerw. Od lipca do 16 października tegoż roku: jedno dwugodzinne seminarium tygodniowo, z etyki, estetyki i dziedzin pokrewnych łącznie. Od wymienionej daty przerwałem. W latach następnych ograniczyłem się już tylko do kierownictwa indywidualnego w stosunku do kilku osób, - z estetyki, etyki i historii filozofii. Współ z prof. Tadeuszem Czeżowskim przeprowadziliśmy jeden końcowy egzamin magisterski z filozofii; kilka dalszych egzaminów (estetyka, historia filozofii), zaliczanych do uzyskania stopnia magistra, przyjąłem sam.

Na wiosnę roku 1943, w serii odczytów historycznych dla młodzieży z maturą, wygłosiłem odczyt o walce filozoficznej chrześcijaństwa z pogaństwem u schyłku starożytności.

Henryk Elzenberg

Toruń, 7 IV 1946

Przypisy:

^a W oryginale słowo pominięte.

¹ Rps, APAN III - 146, nr 29, k. 4.

NOTATKA STEFANA SREBRNEGO

Notatka o udziale w tajnym nauczaniu w czasie wojny
w Wilnie¹

Po zamknięciu Uniwersytetu Stefana Batorego, w roku 1940 zbierała się u mnie w domu grupa asystentów, magistrów i starszych studentów na wspólną lekturę Pindara. Potem, gdy większość z nich częściowo opuścić musiała Wilno, częściowo zaś zajęta była całkowicie pracą przymusową i zarobkową, zebrania te ustały. Z tych samych powodów nie mogły dojść do skutku wykłady ani ćwiczenia uniwersyteckie. Jedynie od czasu do czasu przeprowadzałem egzaminy z przedmiotów kursu uniwersyteckiego w zakresie filologii greckiej.

Długi czas - od grudnia 1941 roku do końca okupacji niemieckiej z dwiema niewielkimi przerwami - pracowałem w tajnej szkole dramatycznej pod dyrekcją M. Szpakiewicza², prowadząc wykłady z dziejów teatru i dramatu greckiego i ćwiczenia, polegające na interpretacji i analizie tekstów dramatycznych Aischylosa i Arystofanesa (w moich przekładach), a także Wyspiańskiego. Oprócz tego uczyłem łaciny w klasach licealnych tajnych kompletów.

Stefan Srebrny

profesor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu
były profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie

Toruń, 10 IV 1946

Przypisy:

1 Rps, APAN III - 146, nr 29, k. 5.

2 Mieczysław Szpakiewicz (1890-1945) aktor, reżyser. W l. 1919-1921 występował w warszawskiej Reducie. Współtwórca ZASP i członek jego pierwszego zarządu w l. 1919-1920. W l. 1921-1924 dyrektor teatru narodowego w Toruniu. W 1928 r. założyciel teatru Atheneum w Warszawie. W l. 1929-1931 kierownik teatru dramatycznego w Katowicach. Dyrektor teatrów miejskich w Wilnie (1931-1938) i Lwowie (1938-1939). W okresie wojny w Wilnie. W l. 1944-1945 kierownik artystyczny i reżyser Polskiego Teatru Dramatycznego w Wilnie. Na krótko przed śmiercią przeniósł się do Torunia.

LIST HENRYKA ŁOWMIAŃSKIEGO

Prof. Henryk^a ŁowmiańskiWielce Szanowny Panie Dziekanie¹,

W odpowiedzi na zapytanie w sprawie udziału w uniwersyteckim tajnym nauczaniu w Wilnie, uprzejmie komunikuję, że za rządów smietonowskich prowadziłem w roku 1940 (do czerwca) seminarium dla uczestników moich ćwiczeń seminaryjnych, jakie przed tym miałem w Uniwersytecie. Za okupacji niemieckiej prowadziłem ćwiczenia proseminaryjne dla słuchaczy historii w latach 1942/1943. Informacji o tym dotąd nigdzie nie składałem, gdyż moja praca nie była prowadzona na większą skalę, na zebrania uczęszczało po kilka osób. Jeżeli Pan Dziekan uzna to za konieczne przy odtworzeniu obrazu całości akcji nauczania, proszę z przytoczonych danych skorzystać.

Proszę przyjąć wyrazy wysokiego szacunku oraz serdeczne pozdrowienia, jako też najlepsze życzenia z okazji zbliżających się Świąt.

Henryk Łowmiański

Poznań 9 kwietnia 1946

Przypisy:

^a Brak imienia w oryginale.

1 Rps, APAN III - 146, nr 29, k. 11. Adresatem listu był Tadeusz Czeżowski (dziekan Wydziału Humanistycznego w l. 1935-1937, prodziekan w l. 1937-1938) lub, co mniej prawdopodobne, Jan Oko - ostatni dziekan Wydziału Humanistycznego USB - po wojnie w Łodzi, w owym czasie obłożnie chory.

KARTKA KAZIMIERZA MOSZYŃSKIEGO DO TADEUSZA CZEŻOWSKIEGO

Kazimierz Moszyński
Kraków, Al. Słowackiego 56-15.

Wielce Szanowny Pan
Prof. Dr Tadeusz Czeżowski
Toruń. Uniwersytet 1

Prof. Kazimierz^a Moszyński
3 IV 1946

Wielce Szanowny Panie Profesorze,

W odpowiedzi na pismo Wielce Szanownego Pana z dnia 21 ubiegłego miesiąca komunikuję, że etnografia nie interesowała studentów w okresie wojny i dlatego osobiście brałem tylko o tyle udział w tajnym nauczaniu w czasach okupacji niemieckiej Wilna, że:

1) egzaminowałem 2 uczennice prof. Morelowskiego², studentki Uniwersytetu Stefana Batorego (pani Kołoczyńska^b i jej koleżanka, której nazwiska nie pamiętam).

2) w ciągu roku 1942/1943 uczyłem przyrody młodzież w wieku uczniów szkół średnich (o tym będzie może pamiętał pan rektor Dziewulski).

W roku 1943/1944 wyraziłem gotowość dalszego nauczania, jednakowoż było wtedy dość młodych specjalistów przyrodników. Byłem też gotów, a nawet wolałem, uczyć historii starożytnej, ale i ten przedmiot był dostatecznie obsadzony przez specjalistów (tak mnie przynajmniej poinformowano).

Łączę wyrazy szczerego szacunku i serdeczne pozdrowienia dla wszystkich.

Kazimierz Moszyński^c

Przypisy:

- ^a Brak imienia w oryginale.
- ^b Nazwisko trudne do odczytania w oryginale, być może Kolorzyńska.
- ^c W oryginale podpis nieczytelny.
- 1 Rps, APAN III - 146, nr 29, k.10.
- 2 Marian Morełowski (1884-1963) historyk sztuki. Założyciel i kierownik Polskiego Towarzystwa Opieki nad Zabytkami w Moskwie (1915-1918). W l. 1921-1926 referent wydziału ds. rewindykacji i delegat ds. rewindykacji Biura ds. rewindykacji po konferencji pokojowej w Rydze. W l. 1926-1929 kustosz zbiorów państwowych na Wawelu. W l. 1930-1939 zastępca profesora, profesor nadzwyczajny (1934) USB, kierownik Katedry Historii Sztuki Wydziału Sztuk Pięknych po Tadeuszu Szydłowskim. W l. 1945-1949 profesor nadzwyczajny KUL. Organizator i kierownik Zakładu Historii Sztuki KUL. W l. 1952-1960 profesor historii sztuki Uniwersytetu Wrocławskiego. Współpracownik Komisji Historii Sztuki PAU. Członek TPN w Wilnie i Królewskiej Akademii Nauk w Brukseli.

FRAGMENT ŻYCIORYSU KAZIMIERZA MOSZYŃSKIEGO

Od chwili wybuchu drugiej wojny światowej¹ aż do 22 IV 1945 r. przemieszkuję bez przerwy w Wilnie. Ani ja, ani moja żona nie współpracowaliśmy ani przez chwilę, bodajby pośrednio, z okupantami. Utrzymywaliśmy się z rozsprzedaży całego mojego, bardzo znacznego księgozbioru etnograficznego, co czyniliśmy tym skwapliwiej, że Litwini chętnie nabywali dzieła etnograficzne i dobrze za nie płacili. Poza książkami wyprzedaliśmy całą, znaczną kolekcję płyt muzycznych, patefon, obrazy itp., wiele mebli oraz nawet część odzieży. W ciągu roku szkolnego 1942/1943 brałem udział w tajnym nauczaniu, ucząc przyrody (co w następnym roku okazało się zbędne przez wzgląd na dostateczną ilość przyrodników fachowych). Od początku jesieni roku 1944, aż do wyjazdu z Wilna pracowałem w Instytucie Geologicznym, kierowanym naprzód przez prof. E. Passendorfera², a później przez radzieckiego obywatela, Krywcowa. Sporządziłem wtedy w dwu językach: polskim i rosyjskim obszerną kartotekę z wykazem kopalń na Litwie i w krajach sąsiednich (jak północna Białoruś) wedle danych literatury naukowej.

Cały czas w okresie wojny, wolny od żmudnych starań o żywność i opał (żonę mam słabowitą), od piłowania i rąbania drzewa i temu podo-

nych czynności gospodarskich - oddawałem zbieraniu materiałów z literatury naukowej do zamierzonej pracy syntetycznej o ewolucji cywilizacji.

Przypisy:

- 1 Fragment życiorysu Kazimierza Moszyńskiego uzupełniający informacje o jego działalności w okresie okupacji, napisany około 1949 r. i dołączony do wcześniejszego tekstu życiorysu napisanego na początku drugiej połowy lat czterdziestych, tuż po wojnie. Rps, APAN III - 90, nr 59, k. 3.
- 2 Edward Władysław Passendorfer (1894-1984) geolog i paleontolog. W l. 1919-1930 i 1933-1934 asystent, adiunkt i geolog w Państwowym Instytucie Geologicznym. Równolegle wykładał geologię i paleontologię na UJ oraz prowadził ćwiczenia z tych przedmiotów w Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie (Katedra Geologii prof. W. Goetla). W l. 1930-1933 zastępca profesora i kierownik Zakładu Paleontologii Uniwersytetu Poznańskiego. Następnie - do 1936 r. - nauczyciel szkół średnich na Śląsku (Mysłowice, Siemianowice). W l. 1937-1939 profesor USB, kierownik Katedry Geologii po sparaliżowanym prof. Bronisławie Rydzewskim. W l. 1940-1941 pracował jako geolog w litewskim Urzędzie Geologicznym. W 1941 r. uczył na tajnych kompletach. W l. 1942-1944 ponownie pracował jako geolog w litewskim Urzędzie Geologicznym. W l. 1944-1945 organizator i naczelnik polskiego Instytutu Geologicznego w Wilnie. W l. 1945-1952 profesor UMK w Toruniu, kierownik Katedry Geologii i Katedry Paleontologii (od 1950 r.). Prodziekan Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego UMK w l. 1945-1947, dziekan w roku akademickim 1947/1948. W l. 1952-1964 profesor Uniwersytetu Warszawskiego, kierownik Katedry Geologii Dynamicznej Wydziału Geologii. Dziekan Wydziału Geologii w l. 1952-1954. Prowadził Pracownię Kenozoiku w Zakładzie Nauk Geologicznych PAN, Przewodniczący Rady Naukowej ZNG PAN (od 1966 r.). Członek TN w Toruniu, Polskiego Towarzystwa Geologicznego (czł. h.), Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika (czł. h.), TN w Toruniu, Poznańskiego TPN, Towarzystwa Muzeum Ziemi, członek korespondent PAN.

NOTATKA TADEUSZA CZEŻOWSKIEGO

Prof. dr Tadeusz Czeżowski¹ w czasie okupacji wojennej w Wilnie prowadził następujące zajęcia uniwersyteckie i naukowe ze studentami:

W roku akademickim 1939/1940 proseminarium filozoficzne i seminarium filozoficzne, średnia uczestników na proseminarium 14, na seminarium 9 osób. Zebrań proseminarium było w I trymestrze - 10, w II - 15, w III - 11. Zebrań seminarium było w I trymestrze - 10, w II - 9, w III - 21.

W roku akademickim 1940/1941 seminarium filozoficzne przez trzy trymestry, średnia uczestników 9 osób. Zebrań seminarium było w I trymestrze - 16, w II - 13, w III - 14.

W roku akademickim 1941/1942 seminarium filozoficzne przez trzy trymestry, średnia uczestników 5 osób. Zebrań seminarium było w I trymestrze - 10, w II - 10, w III - 11.

W roku akademickim 1942/1943 proseminarium filozoficzne i seminarium filozoficzne przez trzy trymestry, średnia uczestników proseminarium 7, seminarium 10 osób. Zebrań proseminarium było w I trymestrze - 6, w II - 8, w III - 6. Zebrań seminarium było w I trymestrze - 14, w II - 11, w III - 6.

W roku akademickim 1943/1944 proseminarium filozoficzne i seminarium filozoficzne przez trzy trymestry, średnia uczestników proseminarium 11 osób, seminarium 5. Zebrań proseminarium było w I trymestrze - 4, w II - 11, w III - 7. Zebrań seminarium było w I trymestrze - 8, w II - 12, w III - 6.

W roku akademickim 1944/1945 proseminarium filozoficzne przez dwa trymestry, uczestników w I trymestrze - 10, w II - 1, zebrań było w I trymestrze - 7, w II - 6.

W tym samym czasie jeden ze studentów złożył pracę magisterską i ostateczny egzamin magisterski, ocena pracy i egzamin wspólnie z prof. Henrykiem^a Elzenbergiem. Dwie osoby przygotowało prace magisterskie, a 11 osób złożyło poszczególne egzaminy magisterskie z zakresu filozofii. Poza tym odbyło się 162 naukowych zebrań referatowych, w których brali udział starsi studenci i byli członkowie Koła Filozoficznego Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego oraz Wileńskiego Towarzystwa Filozoficznego.

Tadeusz Czeżowski^b

Przypisy:

- 1 Maszynopis APAN III - 146, nr 29, k. 12. Brak daty. Notatka sporządzona, prawdopodobnie, w marcu lub kwietniu 1946 roku.
 - a Imię pominięte w tekście.
 - b Podpis odręczny, nieczytelny.

SPRAWOZDANIE WYDZIAŁU TEOLOGICZNEGO

Stan i prace Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Stefana
Batorego od początku wojny do chwili obecnej
(marzec 1946 rok)¹

Po zakończonej wojnie w Polsce Uniwersytet Stefana Batorego, a wraz z nim Wydział Teologiczny pracował do dnia 15 grudnia 1939 roku. Po zamknięciu tego Uniwersytetu przez Litwinów Wydział Teologiczny kontynuował swe prace w Seminarium Duchownym w Wilnie aż do 3 marca 1942 roku, kiedy to wszyscy profesorowie i studenci zostali aresztowani przez Niemców i wywiezieni: studenci do Niemiec, profesorowie do obozów koncentracyjnych na Litwie. Stan ten trwał do dnia 15 sierpnia 1944 roku, czyli 2 lata i 4 miesiące z górą. Po zwolnieniu z obozu profesorowie wrócili do Wilna i wkrótce przystąpili do pracy i kontynuowali ją do dnia 20 lutego 1945 roku. Ponieważ znów Seminarium, a więc i praca Wydziału zostały zlikwidowane, Wydział zmuszony był wyjechać do Białegostoku, gdzie jako w pozostałej części Diecezji Wileńskiej zorganizował na nowo swe zajęcia i dotychczas je prowadzi.

Lista wykładowych przedstawiała się do 1 maja 1945 roku, jak następuje:

1. Dziekan Ks. Dr Michał Klepacz², profesor nadzwyczajny filozofii,
2. Prodziekan Ks. Dr Ignacy Świrski³, profesor zwyczajny Teologii moralnej,
3. Ks. Dr Czesław Falkowski⁴, profesor zwyczajny historii Kościoła,

4. Ks. Dr Paweł Nowicki⁵, profesor nadzwyczajny Pisma Świętego,
 5. Ks. Dr Antoni Pawłowski⁶, profesor nadzwyczajny Teologii fundamentalnej,
 6. Ks. Dr Władysław Suszyński⁷, zastępca profesora filozofii,
 7. Ks. Dr Walenty Urmanowicz⁸, zastępca profesora etyki i prawa,
 8. Ks. Mgr Antoni Cichoński⁹, zastępca profesora Pisma Świętego Nowego Testamentu,
 9. Ks. Dr Jan Ellert, zastępca profesora Prawa Kanonicznego,
 10. Ks. Dr Michał Sopoćko¹⁰, docent, zastępca profesora pedagogiki,
 11. Ks. Dr Antoni Korcik¹¹ - zleczone wykłady historii filozofii,
 12. Ks. Dr Witold Pietkun¹² - asystent,
 13. Ks. Dr Józef Marcinowski¹³ - asystent,
 14. Ks. Dr Józef Zdanowicz¹⁴ - asystent,
 15. Ks. Dr Józef Zawadzki¹⁵ - asystent.
- Sekretarka: Helena Poklewska-Koziół.

Księża Profesorowie Aleksander Wóycicki¹⁶ i Dr Walerian Meyszowicz¹⁷ przebywali poza Wilnem (pierwszy w Warszawie, drugi w Rzymie). W roku 1944 zmarł Ks. Profesor Leon Puciata¹⁸. Katedry powyższych wymienionych trzech profesorów były zajęte przez zastępców.

Obecnie wykładają następujący profesorowie:

1. Ks. Prof. Czesław Falkowski - historia Kościoła,
2. Ks. Prof. Ignacy Świrski - Teologia moralna,
3. Ks. Prof. Aleksander Wóycicki - nauki społeczne,
4. Ks. Prof. Michał Klepacz - filozofia,
5. Ks. Prof. Paweł Nowicki - biblistyka,
6. Ks. Prof. Antoni Pawłowski - Teologia fundamentalna,
7. Ks. Prof. Władysław Suszyński - zastępca profesora, niehabilitowany,
8. Ks. Prof. Walenty Urmanowicz - zastępca profesora, niehabilitowany,
9. Ks. Dr Witold Pietkun - starszy asystent przy katedrze Teologii dogmatycznej,
10. Ks. Dr Józef Zdanowicz - starszy asystent przy katedrze Teologii fundamentalnej.

Lista studentów Wydziału Teologicznego przedstawiała się w okresie wojny i obecnie następująco^a:

- rok 1939/1940 - 98,
- rok 1940/1941 - 90,
- rok 1941/1942 - 72,
- rok 1944/1945 - 45,
- rok 1945/1946 - 52.

W tym czasie było udzielonych absolutoriiów - 43, magisteriiów - 11, doktoratów - 6, habilitacji (w toku) - 2. Poza tym profesorowie przygotowali szereg prac z ich specjalności, pracowali również na polu duszpa-sterstwa akademickiego.

Ks. Dr Michał Klepacz
Dziekan Wydziału

Przypisy:

^a Słowo pominięte w tekście.

1 Maszynopis APAN III - 146, nr 29, k. 7.

2 Ks. Michał Klepacz (1893-1967) teolog, filozof i pedagog, biskup ordynariusz łódzki. Od 1919 r. profesor Seminarium Duchownego w Kielcach, gdzie wykładał apologetykę, dogmatykę i historię filozofii. W l. 1937-1939 profesor USB, kierownik Katedry Teologii Fundamentalnej po ks. Bolesławie Wilanowskim. Ostatni dziekan Wydziału Teologicznego USB. Po zamknięciu Uniwersytetu pracował w Seminarium Duchownym w Wilnie i działającym w jego ramach tajnym Wydziałem Teologicznym USB. W marcu 1942 r. aresztowany razem z innymi profesorami i alumnami Seminarium. Siedział w więzieniu na Łukiszkach w Wilnie, później w Witkowysz-kach, a następnie w obozach pracy w Szaltupiu koło Kowna i Prowieniszkach. Po wojnie, od 1946 r., biskup ordynariusz diecezji łódzkiej. Po uwięzieniu prymasa Polski kardynała Stefana Wyszyńskiego w 1953 r. był przewodniczącym Episkopatu Polski.

3 Ks. Ignacy Świrski (1885-1968) teolog, filozof i etyk, biskup ordynariusz podlaski. W l. 1914-1918 profesor Mohylowskiego Seminarium Duchownego, od 1918 r. kierownik Katedry Teologii Moralnej w miejscowej Akademii Duchownej. W l. 1918-1919 przez sześć miesięcy dyrektor Gimnazjum polskiego w Dyneburgu. W l. 1921-1939 wykładowca i profesor USB, kierownik Katedry Teologii Moralnej. Wykładał obok moralistyki, także teologię pasterską w l. 1927-1928 i filozofię w l.

- 1928-1939. Kilkakrotnie był dziekanem Wydziału, w tym ostatnim prodziekanem Wydziału Teologicznego USB. Od 1939 r. po zamknięciu Uniwersytetu pracował w Seminarium Duchownym w Wilnie. Uniknął aresztowania przez Niemców i przez cały okres wojny ukrywał się na wsi. Od 1945 r. rektor Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku, wykładał teologię moralną szczegółową i psychologię. Od 1946 r. biskup ordynariusz podlaski. Członek TPN w Wilnie i Stowarzyszenia Teologów.
- 4 Ks. Czesław F a l k o w s k i (1887-1969) historyk Kościoła, biskup łomżyński. W l. 1913-1917 wykładał historię Kościoła, homiletykę i literaturę polską w Seminarium Duchownym w Petersburgu oraz, od 1915 r., literaturę polską w Gimnazjum Męskim św. Katarzyny. Od 1917 r. profesor Akademii Duchownej w Petersburgu. Od 1918 r. profesor i jeden z organizatorów Uniwersytetu Lubelskiego (późniejszy KUL), kierownik Katedry Historii Kościoła. W l. 1921-1939 profesor USB, kierownik Katedry Historii Kościoła. Prodziekan Wydziału Teologicznego w l. 1921-1923, dziekan w l. 1926-1928, rektor USB w l. 1928-1930, prorektor w l. 1930-1932. Redaktor tygodnika „Rycerz Polski”. Kurator organizacji studenckiej „Juventus Christiana” założonej w 1921 r. W marcu 1942 r. osadzony w więzieniu na Łukiszkach, następnie w Wilkowyszkach i obozie w Szaltupiu koło Kowna, gdzie przebywał do października 1943 r. Następnie powrócił do Wilna. Od 1945 r. profesor w Wyższym Seminarium Duchownym w Białymstoku, wykładał historię Kościoła, patrologię i homiletykę. Od 1948 r. pełnił obowiązki prowizora w sprawach nauczania i wychowania. Od 1949 r. biskup łomżyński.
- 5 Ks. Paweł N o w i c k i (1888-1980) teolog, biblista i filolog biblijny, prałat papieski. W l. 1917-1924 nauczyciel w Gimnazjum biskupim w Pełplinie. W l. 1924-1939 zastępca profesora, następnie profesor USB, kierownik Katedry Pisma Świętego Starego Testamentu. Od 1933 r. docent i wykładowca filologii biblijnej Uniwersytetu Józefa Piłsudskiego w Warszawie. W marcu 1942 r. aresztowany razem z innymi profesorami i alumnami Seminarium Duchownego w Wilnie, gdzie pracował po zamknięciu Uniwersytetu. Osadzony w więzieniu na Łukiszkach w Wilnie, następnie w Wilkowyszkach i obozie w Szaltupiu koło Kowna. W 1943 r. zwolniony, powrócił do Wilna. W l. 1945-1948 profesor w Wyższym Seminarium Duchownym w Białymstoku. Od 1948 r. profesor nauk biblijnych na Wydziale Teologii Katolickiej Uniwersytetu Warszawskiego. Od 1954 r. profesor utworzonej wówczas Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. Członek TPN w Wilnie i Stowarzyszenia Teologów.
- 6 Ks. Antoni P a w ł o w s k i (1903-1968) teolog, biskup ordynariusz wrocławski. W l. 1929-1935 wykładowca i prefekt Seminarium Duchownego w Warszawie. Od 1935 r. docent teologii dogmatycznej ze szczególnym uwzględnieniem teologii chrześcijańskiego wschodu Uniwersytetu Józefa Piłsudskiego w Warszawie. W l. 1936-1939 profesor w Katedrze Teologii Fundamentalnej USB, następnie kierownik Katedry Dogmatyki Pozytywnej. Aresztowany w 1942 r. przebywał w więzieniach i obozach w Wilkowyszkach, Szaltupiu i Poniewieżyku. Zwolniony w 1944 r. powrócił do Wilna. W 1945 r. wykładał w Wyższym Seminarium Duchownym w Białymstoku. W końcu 1945 r. został kierownikiem Katedry Dogmatyki Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Warszawskiego i wykładowcą w Seminarium Duchownym w Warszawie. W 1950 r. podniesiony do godności biskupiej, biskup ordynariusz wrocławski - ingres do katedry wrocławskiej w 1953 r.
- 7 Ks. Władysław S u s z y Ń s k i (1898-1968) teolog i filozof, biskup administrator

- apostolski Archidiecezji w Białymstoku. W l. 1928-1939 wykładowca filozofii chrześcijańskiej i prawa kanonicznego w Seminarium Duchownym w Wilnie. Od 1936 r. wicerektor Seminarium Duchownego. W l. 1930-1939 zastępca profesora USB, kierownik Katedry Filozofii Chrześcijańskiej po ks. Stanisławie Domińczaku. W 1942 r. aresztowany przez Niemców. Osadzony w więzieniu na Łukiszkach w Wilnie, potem w Wilkowyszkach i Szałtupiu koło Kowna. Zwolniony w 1943 r. ukrywał się w Wilnie do zakończenia wojny. Od 1945 r. wykładowca w Wyższym Seminarium Duchownym w Białymstoku oraz wiceoficjał i oficjał (po śmierci ks. prałata Haleckiego) Sądu Arcybiskupiego. Od 1946 r., po odejściu ks. I. Świrskiego na biskupstwo podlaskie, rektor Seminarium w Białymstoku. Wykładał głównie prawo kanoniczne oraz kosmologię, teodyceę, historię filozofii, metafizykę i psychologię. Od 1948 r. biskup tytularny i pomocniczy arcybiskupa R. Jałbrzykowskiego. W 1955 r. wybrany wikariuszem kapitulnym, zrzekł się tego urzędu.
- 8 Ks. Walenty U r m a n o w i c z (1898-1969) filozof i etyk, kanonik kapituły w Białymstoku. Od 1930 r. asystent na Wydziale Teologicznym USB ze zleconymi wykładami z teorii poznania. Od 1939 r. zastępca profesora przy Katedrze Etyki i Chrześcijańskich Nauk Społecznych. Aresztowany w 1942 r. razem z innymi profesorami Seminarium Duchownego w Wilnie, w którym pracował po zamknięciu Uniwersytetu. Osadzony w obozie w Szałtupiu koło Kowna. Zwolniony w 1943 r. powrócił do Wilna. W l. 1945-1961 wykładowca w Wyższym Seminarium Duchownym w Białymstoku. Od 1952 r. wykładowca teologii moralnej ogólnej i etyki KUL. W l. 1954-1968 profesor i kierownik Katedry Teologii Ogólnej Moralnej ATK w Warszawie. Dziekan Wydziału ATK w l. 1956/1957-1963/1964.
- 9 Ks. Antoni C i c h o ņ s k i (1888-1975) badacz Pisma Świętego Nowego Testamentu. W l. 1925-1939 zastępca profesora USB, kierownik Katedry Pisma Świętego Nowego Testamentu. Rektor Bazyliki Metropolitarnej w Wilnie. W 1942 r. aresztowany przez hitlerowców razem z innymi profesorami Wydziału Teologicznego. Osadzony w więzieniu na Łukiszkach, potem w Wilkowyszkach i obozie w Szałtupiu koło Kowna. Po wojnie profesor i wykładowca Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku. Prepozyt kapituły metropolitarnej w Białymstoku i honorowy rektor Wyższego Seminarium Duchownego.
- 10 Ks. Michał S o p o ć k o (1888-1975) teolog i pedagog. Od 1924 r. proboszcz garnizonu wojskowego w Wilnie oraz prefekt gimnazjum i wykładowca na Wyższym Kursie Nauczycielskim. W 1927 r. mianowany przez arcybiskupa R. Jałbrzykowskiego ojcem duchownym Seminarium Duchownego w Wilnie. Twórca Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej (1928). W 1929 r. zwolnił się z pracy w wojsku. W l. 1928-1939 zastępca profesora USB, kierownik Katedry Teologii Pastoralnej po ks. Leonie Puciato. Od 1934 r. wykładowca i docent teologii pastoralnej Uniwersytetu Józefa Piłsudskiego w Warszawie. W czasie okupacji uniknął aresztowania i ukrywał się przed Niemcami. W 1944 r. znów rozpoczął pracę w Seminarium Duchownym w Wilnie i działającym przy nim Wydziale Teologicznym dawnego USB. W l. 1945-1962 profesor teologii pastoralnej oraz wykładowca pedagogiki, katechetyki i homiletyki w Wyższym Seminarium Duchownym w Białymstoku.
- 11 Ks. Antoni K o r c i k (1892-1969) filozof, logik, uczeń Jana Łukasiewicza. W l. 1924-1926 asystent na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Warszawskiego. W l. 1932-1942 prowadził zleczone wykłady historii filozofii na Wydziale Teologicznym USB. W okresie wojny aresztowany, przebywał w obozach w Szałtupiu i Poniewie-

- zyku na Litwie. Od 1945 r. prowadził wykłady zleczone z logiki na KUL-u. W l. 1948-1963, po habilitacji na UJ, był kierownikiem Katedry Logiki na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej KUL. Prodziekan Wydziału Filozoficznego KUL w l. 1952-1954. Redaktor „Roczników Filozoficznych” w l. 1952-1956. Członek TN KUL.
- 12 Ks. Witold Pietkun (1911-1981) teolog, dogmatyk fundamentalista, prałat papieski. W l. 1937-1938 prefekt w Krynkach, następnie w parafii Wszystkich Świętych w Wilnie. W l. 1938-1939 asystent przy Katedrze Dogmatyki USB. W 1940 r. aresztowany i więziony w obozie w Słowikach nad Szeszupą. Od 1945 r. pracował w Wyższym Seminarium Duchownym w Białymstoku, gdzie uczył śpiewu, łaciny oraz historii filozofii - jako zastępca profesora - przeniesionego do Białegostoku Wydziału Teologicznego USB. Aresztowany w 1945 r. W l. 1946-1952 wykładał w Seminarium Duchownym w Łodzi oraz w tamtejszym Studium Wyższej Wiedzy Religijnej. Następnie powrócił do Białegostoku. Na przełomie 1959/1960 r. ponownie aresztowany. W l. 1962-1969 wykładał w Seminarium w Siedlcach. W 1970 r. otrzymał nominację na rektora Diecezjalnego Ośrodka Kształcenia Soborowego w Białymstoku. Od 1979 r. był rektorem Instytutu Teologiczno-Pastoralnego. W tymże roku podniesiony do godności prałata papieskiego.
- 13 Ks. Józef Marcinkowski (1897-1980) bibliofil, orientalista. Po studiach na Wydziale Teologicznym USB i otrzymaniu święceń kapłańskich w 1925 r. kontynuował studia w Rzymie, gdzie ukończył Instytut Orientalny. Po powrocie do Wilna pracował jako asystent na Wydziale Teologicznym USB, w Seminarium Duchownym oraz w Kurii Arcybiskupiej. W 1946 r. przybył do Wrocławia, gdzie zorganizował Seminarium Duchowne, którego rektorem był do 1953 r. W l. 1953-1956 pracował jako proboszcz w Niemczy, następnie wikariusz generalny. W 1972 r. został prepozytem kapituły katedralnej we Wrocławiu. Bogaty księgozbiór z zakresu teologii orientalnej przekazał w testamencie Seminarium Duchownemu we Wrocławiu.
- 14 Ks. Józef Zdaniowicz doktor teologii, adiunkt na Wydziale Teologicznym USB. Praca doktorska: *Sarbiwski na tle kontrowersji teologicznych swojego wieku*, Wilno 1932, Studia Teologiczne II.
- 15 Ks. Józef Zawaadzki (1904-1982) doktor teologii, MIC. Święcenia kapłańskie otrzymał w 1931 r. z ręki arcybiskupa Romualda Jałbrzykowskiego. Po ukończeniu studiów na Wydziale Teologicznym USB, asystent tegoż Wydziału. Studia kontynuował w Belgii (Louvain). W l. 1941-1944 uczył religii w tajnym gimnazjum i liceum w Kolonii Wileńskiej w Wilnie, a także brał udział w ruchu oporu jako kapelan AK. Po wojnie pracował w Seminarium Warmińskim „Hosianum” w Olsztynie. W 1952 r. wstąpił do zgromadzenia księży Marianów. Wykładał filozofię w Seminarium Marianów w Gietrzwałdzie. Przez 9 lat był kapłanem Szpitala Bielańskiego w Warszawie. Ostatnie lata życia spędził w klasztorze w Górze Kalwarii. Czynny w działalności ruchu ekumenicznego.
- 16 Ks. Aleksander Wołczycki (1878-1954) filozof i socjolog. Do 1918 r. profesor katedry socjologii w Akademii Duchownej w Petersburgu. W l. 1918-1924 profesor Uniwersytetu Lubelskiego (późniejszy KUL), wykładał socjologię i ekonomikę gospodarczą. W l. 1924-1939 profesor USB, kierownik Katedry Chrześcijańskich Nauk Społecznych po ks. Kazimierzu Zimmermanie. Rektor USB w l. 1937-1939. Od roku 1922 poseł na sejm RP. Od 1923 r. wiceprezes Towarzystwa Polityki Społecznej i stały delegat na międzynarodową konferencję pracy przy Lidze Naro-

- dów. Jesienią 1939 r. aresztowany w Warszawie, parę tygodni spędził na Pawiaku. Po wojnie wykładał socjologię na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Warszawskiego oraz w Seminarium Duchownym w Warszawie.
- 17 Ks. Walerian M e y s z t o w i c z (1893-1982) prawnik, wydawca źródeł historycznych, infulat i kanonik św. Piotra. Uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1920 r. Od 1926 r. sekretarz arcybiskupa R. Jałbrzykowskiego. Od 1929 r. kapelan wileńskiego Stowarzyszenia Młodzieży Akademickiej „Odrodzenie”. Od 1932 r. do zakończenia II wojny światowej radca d/s kościelnych w Ambasadzie RP w Watykanie. Wykładowca prawa kanonicznego w Seminarium Duchownym w Wilnie. W l. 1937-1939 profesor USB, kierownik Katedry Prawa Kanonicznego po ks. Bronisławie Żongołłowiczu. Wojna zaskoczyła go w Rzymie. W połowie września 1939 r. powrócił do Polski z zamiarem dołączenia do jednostki - 13 Pułku Ułanów, w którym był kapelanem. Okazało się to niemożliwe. Powrócił do Rzymu w październiku 1939 r. Profesor Polskiego Instytutu Historycznego w Rzymie, wydawca źródeł historycznych do dziejów Polski znajdujących się w archiwach europejskich (zwłaszcza poloników hiszpańskich). Inicjator i wieloletni redaktor licznych wydawnictw jak: „Sacrum Poloniae Millenium”, „Antemurale”, *Elementa ad fontium editiones*. Członek Królewskiej Hiszpańskiej Akademii Nauk.
- 18 Ks. Leon P u c i a t a (1884-1943) teolog, dogmatyk. W l. 1911-1914 wikariusz w kościele pobernardyńskim w Wilnie, czynny w tajnym szkolnictwie polskim. Od 1914 r. proboszcz parafii św. Anny w Wilnie, wykładał również w Gimnazjum Sióstr Nazaretanek i w Gimnazjum Stowarzyszenia Nauczycielstwa Polskiego. W 1917 r. zorganizował w Wilnie pierwsze Seminarium Nauczycielskie i został powołany na stanowisko profesora w Seminarium Duchownym. W 1919 r. wszedł w skład komitetu zajmującego się odbudową Uniwersytetu Wileńskiego. W l. 1922-1923 lektor języka włoskiego w USB. W l. 1923-1939 docent dogmatyki szczegółowej i spekulatywnej, zastępca profesora teologii pastoralnej, od 1927 r. profesor teologii dogmatycznej USB, kierownik Katedry Teologii Dogmatycznej po ks. Antonim Skorko i ks. Adamie Sawickim. Od 1935 r. profesor nadzwyczajny USB. Należał do komitetu redakcyjnego „Studiów Teologicznych”. W czasie okupacji działał w tajnym szkolnictwie polskim oraz uczestniczył w działalności niepodległościowej. W marcu 1942 r. aresztowany razem z profesorami i alumnami Wydziału Teologicznego USB działającego w Seminarium Duchownym, osadzony w więzieniu na Łukiszkach w Wilnie, następnie w obozach w Witkowyszkach i Szaltupiu koło Kowna. Zwolniony w końcu marca 1943 r. zmarł po powrocie do Wilna.

SPRAWOZDANIE WYDZIAŁU PRAWA
I NAUK SPOŁECZNYCH
Wydział prawa i nauk społecznych
Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie¹

- 1) Od chwili zamknięcia Uniwersytetu przez władze litewskie w dniu 15 grudnia 1939 roku do czerwca 1940 roku prowadzili seminaria:
Prof. Bronisław Wróblewski² z prawa karnego,
Zastępca profesora Kazimierz Petruszewicz³ z procedury cywilnej,
Prof. Dr Iwo Jaworski⁴ z historii prawa zachodnioeuropejskiego.
- 2) W latach 1941/1942, 1942/1943, 1943/1944 prowadzono systematyczne studia (wykłady, egzaminy i ćwiczenia) na roku I-szym:
Ks. Prof. Dr Bronisław Żongołłowicz⁵ - prawo rzymskie,
Prof. Dr Stefan Ehrenkreutz⁶ - prawo polskie,
Doc. Dr Witold Świda⁷ - teoria prawa,
Prof. Dr Iwo Jaworski - historia prawa zachodnioeuropejskiego.
- 3) W ciągu tych samych lat słuchacze lat wyższych mogli zdawać poszczególne egzaminy (colloquia) w tym stopniu, o ile byli egzaminatorowie, a mianowicie:
Prof. Dr Iwo Jaworski z prawa kościelnego i konstytucyjnego,
Prof. Dr Witold Staniewicz⁸ z ekonomii politycznej i prawa administracyjnego,
Prof. Dr Mieczysław Gutkowski⁹ ze skarbowości (po jego śmierci zastąpił Go Prof. Staniewicz),
Doc. Dr Witold Świda z prawa i procedury karnej,
Zastępca profesora Kazimierz Petruszewicz z procedury cywilnej.

(przepisałem z listu Prof. Dr Iwo Jaworskiego)
Władysław Dziewulski

Przypisy:

- 1 Maszynopis APAN III - 146, nr 29, k. 1.
- 2 Bronisław Wróblewski (1888-1941) prawnik. Absolwent Wydziału Prawa Uniwersytetu Dorpackiego; członek korporacji „Polonia” w Dorpacie. Studia uzu-

- pełniące w Paryżu i Rzymie. W l. 1916-1917 konsultant w Towarzystwie Niesienia Pomocy Ofiarom Wojny w Moskwie. W l. 1921-1939 profesor USB, kierownik Katedry Prawa Karnego. Członek TPN w Wilnie, Towarzystwa Prawniczego im. Daniłowicza, Towarzystwa Filozoficznego w Wilnie, Warszawskiego Towarzystwa Ustawodawstwa Kryminalnego, Międzynarodowego Stowarzyszenia Prawa Karnego.
- 3 Kazimierz P e t r u s e w i c z (1872-1949) prawnik, działacz ruchu robotniczego. W 1919 r. prezes sądu okręgowego w Mińsku; w l. 1920-1922 prezes Sądu Apelacyjnego Ziem Wschodnich, mianowany imiennym reskryptem Naczelnego Wodza. Następnie adwokat w Wilnie, trzykrotnie wybierany na dziekana Rady Adwokackiej w Wilnie i dwukrotnie na prezesa Sądu Dyscyplinarnego tejże Rady. W l. 1923-1939 (z przerwami) wykładowca procedury cywilnej i zastępca profesora Wydziału Prawa i Nauk Społecznych USB, kierownik Katedry Procedury Cywilnej. Od 1924 r. wiceprezes Towarzystwa Prawniczego im. Daniłowicza. W okresie wojny w Wilnie m.in. jako kierownik urzędu stanu cywilnego. W l. 1945-1949 adwokat w Łodzi. W 1945 r. radca prawny w Państwowym Urzędzie Repatriacyjnym w Łodzi. W l. 1946-1947 sędzia Sądu Najwyższego PRL; w 1948 r. powołany na członka Naczelnej Rady Adwokackiej.
- 4 Iwo Leopold J a w o r s k i (1898-1959) prawnik. W l. 1922-1939 profesor USB w Wilnie, kierownik Katedry Historii Ustroju Prawa Zachodnioeuropejskiego. Ostatni dziekan Wydziału Prawa i Nauk Społecznych. Od 1934 r. radny miasta Wilna. W okresie okupacji uczył historii na tajnym koplecie gimnazjalnym, współpracującym w tzw. Uniwersyteckim Ośrodkiem Tajnego Szkolnictwa Średniego w Wilnie. Od 1945 r. profesor Wydziału Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego, kierownik Katedry Powszechnej Historii Państwa i Prawa. Dziekan Wydziału w l. 1946/1947 i 1948/1949. Członek TPN w Wilnie, PTH i Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej w Wilnie.
- 5 Ks. Bronisław Ż o n g o ł ł o w i c z (1870-1944) prawnik. W l. 1915-1918 profesor prawa kanonicznego w Rzymsko-Katolickiej Akademii Duchownej w Petersburgu. W l. 1918-1919 profesor prawa kościelnego oraz dziekan Wydziału Prawa Kościelnego i Nauk Moralnych Uniwersytetu Lubelskiego (późniejszy KUL). W l. 1919-1939 profesor prawa kanonicznego Wydziału Teologicznego USB. Dziekan Wydziału w l. 1919-1923, prodziekan w l. 1923-1924, prorektor w l. 1920-1922. W l. 1921-1922 wykładowca prawa kościelnego na Uniwersytecie Poznańskim. W l. 1930-1936 podsekretarz stanu w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. W 1937 r. przeszedł na emeryturę. Członek TPN w Wilnie.
- 6 Stefan Ł u k a s z E h r e n k r e u t z (1880-1945) historyk, prawnik. W l. 1919-1925 docent, następnie profesor USB, kierownik Katedry Dawnego Prawa Polskiego i Litewskiego. Dziekan Wydziału Prawa i Nauk Społecznych, w l. 1922-1924 prorektor i ostatni rektor Uniwersytetu. Prezes zarządu Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej w Wilnie. W l. 1930-1935 senator III i IV kadencji Senatu RP. W 1944 r. aresztowany przez władze sowieckie zmarł w więzieniu. Członek TPN w Wilnie, Towarzystwa Prawniczego im. Daniłowicza, PTH, członek korespondent TNW.
- 7 Witold Jan Ś w i d a (1899-1989) ekonomista, prawnik. W l. 1924-1939 asystent, następnie adiunkt (1927 r.) i docent (habilitacja w 1932 r.) USB, w Katedrze Prawa Karnego kierowanej przez profesora Bronisława Wróblewskiego. W l. 1928-1929 stypendysta Funduszu Kultury Narodowej w Paryżu i Rzymie. W l. 1946-1970

- profesor Wydziału Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego, kierownik Katedry Prawa Karnego oraz kierownik Zakładów Prawa Karnego i Więziennictwa. Dziekan Wydziału w l. 1954-1956, prorektor w l. 1957-1959, rektor w l. 1959-1962. Dziekan Rady Adwokackiej Wrocławia (1946-1950). Członek redakcji czasopisma „Państwo i Prawo”. Członek Komitetu Nauk Prawnych PAN (1956-1959, 1963-1966). Sekretarz generalny (1956-1958) i wiceprezes (1958-1959) Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego. Radca ds. legislacyjnych w Ministerstwie Sprawiedliwości PRL (1971-1976).
- 8 Witold Cezary S t a n i e w i c z (1888-1966) ekonomista. W l. 1922-1939 asystent, zastępca profesora, docent (1924) Wydziału Prawa i Nauk Społecznych, następnie Wydziału Rolniczego USB. W l. 1926-1929 profesor nadzwyczajny Politechniki Lwowskiej. Profesor zwyczajny USB (1929). Od 1931 r. kierownik Katedry Ekonomiki Rolniczej Wydziału Rolniczego USB. W l. 1926-1930 Minister Reformy Rolnej. W l. 1933-1935 rektor USB. W okresie okupacji wykładał historię i geografę gospodarczą na tajnych kompletach gimnazjalnych w Wilnie. Od 1945 r. profesor Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, kierownik Katedry Ekonomii Rolnej i Polityki Agrarnej. Wykładał również wstęp do nauki gospodarstwa oraz administrację i rachunkowość leśną w Katedrze Ekonomii i Polityki Leśnej prowadzonej przez Tadeusza Molendę. Profesor Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu. W październiku 1950 r. uwięziony na pół roku i oskarżony o napisanie dla Instytutu Bałtyckiego pracy naukowej pt. *Historia Wilna w latach drugiej wojny światowej, 1939-1945*. Członek TPN w Wilnie.
- 9 Mieczysław Witold G u t k o w s k i (1893-1943) ekonomista. W l. 1921-1939 zastępca profesora, następnie profesor Wydziału Prawa i Nauk Społecznych USB, kierownik Katedry Skarbowości i Statystyki. Rozstrzelany przez Niemców jako zakładnik w Wilnie w Ponarach 17 IX 1943 r.

NOTATKA O WYKŁADACH LEONA SUMOROKA¹

Wypadki wojenne 1939 roku zastały prof. Waśkowskiego², wykładowcę prawa cywilnego w Uniwersytecie Stefana Batorego - w Warszawie, gdzie o ile mi wiadomo zginął. Po tragedii wrześniowej w okresie wznowienia wykładów w Uniwersytecie wileńskim prof. Świda zaproponował objęcie opróżnionej katedry memu mężowi Leonowi Sumorokowi³ (prof. Waśkowski zawsze w nim widział swego następcę). Chodziło o wykłady na 4 roku Wydziału Prawa i 1 roku Studium Rolniczego.

Znam te wykłady, gdyż mąż każdorazowo przygotowywał brulion, który przepisywałam na maszynie. Z tych notatek mąż zresztą prawie nie korzystał, mówił łatwo i płynnie - zwłaszcza że temat był dla niego pasjonujący. Opierał swe wypowiedzi na teorii Petrażyckiego⁴, którego

był uczniem i wielbicielem. Jednak ja znając treść tych wykładów bardzo odważnych, a w owych czasach i ryzykownych, niepokoiłam się zawsze i nie byłam pewna, czy mąż nie zostanie aresztowany i czy w ogóle wróci do domu. Zwracałam mu uwagę, że nie wie, kto słucha jego wykładów - na szczęście nie stało się nic złego - wręcz przeciwnie. W czasie okupacji zetknęłam się ze słuchaczką mego męża, która mi powiedziała, że „wykładów Sumoroka nie zapomni do końca życia”. Ojczyzna to nie tylko sprawa granic. Polskę określa nasza świadomość.

Po zamknięciu Uniwersytetu w grudniu 1939 roku w tajnym nauczaniu mąż mój nie brał już udziału, był obłożnie chory, jak się później okazało śmiertelnie. Egzaminował natomiast wszystkich zgłaszających się. Studentom 4 roku prawa świadectwo egzaminacyjne było potrzebne do uzyskania dyplomu. O ile wiem, dyplomy były wydawane dopóki wystarczyło czystych, oryginalnych blankietów.

Ostatni egzamin trwał bardzo długo. Gdy po odejściu studenta weszłam do pokoju, Leon leżał wyczerpany całkowicie, blady jak kreda. Gdy zwróciłam uwagę, że jeśli nie miał litości nad studentem, przedłużając mu ten egzamin w nieskończoność, to czemu nie ulitował się nad samym sobą - odpowiedział „takie czasy. Może nigdy nie zetknie się z prawnikiem z prawdziwego zdarzenia? Musiałem go ustawić na myślenie prawnicze”.

Leon Sumorok zmarł 12 marca 1941 roku w trzy dni po tym ostatnim egzaminie.

Lila Sumorokowa
(obecnie Niemczewska)

Warszawa 18 12 1977 r.

Przypisy:

- 1 *Materiały Stefana Ehrenkreutza*, maszynopis APAN III - 108, nr 73, k. 34.
- 2 Eugeniusz Włodzimierz Waśkowski (1866-1942) prawnik. W l. 1924-1939 profesor USB, kierownik I Katedry Prawa Cywilnego po Kazimierzu Głębockim i Romanie Kuratowskim. Dziekan Wydziału Prawa w l. 1925-1926. Od 1926 r. członek Rady Prawniczej przy Ministrze Sprawiedliwości. Członek TPN w Wilnie. Towarzystwa Prawniczego im. Daniłowicza, PAU.
- 3 Leon Sumorok (zm. 1941) prawnik. Redaktor „Wileńskiego Przeglądu Prawniczego”.

go” w l. 1930-1932 i 1935-1937. Wydał: *Przepisy hipoteczne obowiązujące na Ziemiach Wschodnich...*, Wilno 1937.

- 4 Leon Pe tr a ż y c k i (1867-1931) prawnik, socjolog. W l. 1897-1898 docent Katedry Encyklopedii i Historii Filozofii Prawa Uniwersytetu Petersburskiego. Profesor nadzwyczajny od 1898 r., kierownik powyższej Katedry w l. 1901-1917, dziekan Wydziału Prawa w l. 1906/1907 i 1913/1914. Profesor Uniwersytetu Warszawskiego w l. 1918-1931, kierownik Katedry Socjologii. Profesor Wolnej Wszechnicy Polskiej w l. 1921-1931, kierownik katedry Polityki Ustawodawczej.

SPRAWOZDANIE WYDZIAŁU MATEMATYCZNO-PRZYRODNICZEGO

Sprawozdanie z działalności Wydziału matematyczno-przyrodniczego Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie w czasie wojny¹

Po zamknięciu Uniwersytetu Stefana Batorego w dniu 15 grudnia 1939 roku profesorowie i docenci Wydziału matematyczno-przyrodniczego utrzymywali kontakt z młodzieżą akademicką, ułatwiając im dalsze studia w drugiej połowie roku akademickiego 1939/1940. Poza tym Wydział zbierał się na posiedzenia naukowe, na których referowano prace, które opracowywano w dalszym ciągu na podstawie zebranych w poprzednich latach materiałów.

W czasie okupacji niemieckiej, w latach 1941/1942, 1942/1943 i 1943/1944 zorganizowano tajne kursy uniwersyteckie. Wykładali, prowadzili ćwiczenia (w miarę możliwości) i egzaminowali następujący wykładowcy:

Prof. Dr Juliusz Rudnicki² z różnych działów matematyki,

Mgr Leon Jeśmanowicz³ z różnych działów matematyki,

Prof. Dr Władysław Dziewulski⁴ z astronomii,

Prof. Dr Henryk Niewodniczański⁵ z fizyki doświadczalnej,

Prof. Dr Szczepan Szczeniowski⁶ z fizyki doświadczalnej i teoretycznej i matematyki,

Prof. Dr Edward Bekier⁷ z chemii,

Doc. Dr Eugeniusz Michalski⁸ z chemii,

Mgr Irena Kardymowiczowa⁹ z krytalografii i mineralogii,
Prof. Dr Jan Prüffer¹⁰ z zoologii,
Prof. liceum Mgr Stefan Kownas¹¹ z botaniki,
Prof. Dr Edward Passendorfer z geologii,
Prof. Dr Tadeusz Czeżowski z filozofii.

Władysław Dziewulski

Przypisy:

- 1 Maszynopis, APAN III - 146, nr 29, k. 1.
- 2 Juliusz Rudnicki (1881-1948) matematyk. W l. 1912-1914 pracował jako nauczyciel matematyki w prywatnych szkołach średnich w Warszawie oraz na wyższych kursach pedagogicznych. W l. 1915-1917 wykładowca geometrii analitycznej na Uniwersytecie Warszawskim. Równolegle na Politechnice Warszawskiej jako wykładowca rachunku całkowego i różniczkowego na Wydziałach Budowy Maszyn oraz Inżynierii Lądowej i Wodnej. W l. 1921-1923 profesor nadzwyczajny na Wydziale Budowy Maszyn Politechniki Warszawskiej. W l. 1923-1939 profesor zwyczajny USB, kierownik I Katedry Matematyki. Podczas wojny przebywał w Wilnie. Do 1941 r. pracował w szkolnictwie średnim, podczas okupacji niemieckiej jako stróż nocny, następnie jako kancelista. W tym okresie wykładał geometrię analityczną w ramach tajnego nauczania. W 1945 r. powołany na Katedrę Matematyki Uniwersytetu Marii Skłodowskiej-Curie w Lublinie. W 1946 r. przeniósł się na UMK w Toruniu, gdzie mimo choroby w roku akademickim 1946/1947 wykładał geometrię analityczną i przygotowywał podręcznik akademicki z tego zakresu. Członek TPN w Wilnie, PTM, TN w Toruniu.
- 3 Leon Jeśmianowicz (1914-1989) matematyk. W l. 1937-1939 stypendysta Funduszu Kultury Narodowej. Od 1939 r. asystent w I Katedrze Matematyki Wydziału Matematyczno-Fizycznego USB. W l. 1940-1941 pracował jako nauczyciel w polskiej szkole w Wilnie. W okresie okupacji wykładał matematykę i historię w tzw. Uniwersyteckim Ośrodku Tajnego Szkolnictwa Średniego. W l. 1944-1945 pracował jako nauczyciel w polskiej szkole w Wilnie. W 1945 r. starszy asystent Uniwersytetu Marii Skłodowskiej-Curie i Politechniki Warszawskiej z siedzibą w Lublinie. Od 1946 r. pracownik UMK w Toruniu, adiunkt (1946-1949), zastępca profesora (1949-1954) i docent (1954). W l. 1952-1954 prodziekan, w l. 1954-1956 dziekan Wydziału matematyki, Fizyki i Chemii UMK. Od 1953 r. pracownik Instytutu Matematycznego PAN. Członek PTM i prezes jego oddziału toruńskiego w l. 1955-1973, członek TN w Toruniu.
- 4 Władysław Dziewulski (1878-1962) astronom. W l. 1903-1919 asystent, adiunkt i docent w Katedrze Astronomii i Obserwatorium Astronomicznym UJ. W l. 1919-

- 1939 zastępca profesora i profesor USB, kierownik Katedry Astronomii i dyrektor Obserwatorium Astronomicznego. Dziekan Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego w l. 1921-1922, rektor USB w l. 1924-1925, prorektor w l. 1925-1928. W okresie wojny czynny w tajnym szkolnictwie polskim na Wileńszczyźnie. Jeden z trójosobowego kierownictwa tzw. Uniwersyteckiego Ośrodka Tajnego Nauczania Szkolnictwa Średniego. Po wojnie, w l. 1945-1962, profesor UMK w Toruniu, kierownik Katedry Astronomii i dyrektor Obserwatorium Astronomicznego (1945-1962). W l. 1945-1947 prorektor UMK. W l. 1955-1962 profesor w Zakładzie Astronomii PAN. Członek założyciel i prezes, w l. 1923-1924, Polskiego Towarzystwa Astronomicznego. Członek TPN w Wilnie, prezes TN w Toruniu w l. 1949-1956, członek zwyczajny TNW, członek korespondent PAU, członek tytułarny i rzeczywisty PAN.
- 5 Henryk N i e w o d n i c z a ń s k i (1900-1968) fizyk. W l. 1924-1939 asystent, adiunkt i docent w II Katedrze Fizyki Doświadczalnej. W 1939 r. kierownik tej Katedry po Waławie Dziwulskim. W l. 1945-1946 profesor Uniwersytetu Wrocławskiego, kierownik Katedry Fizyki Doświadczalnej. W l. 1946-1968 profesor UJ. Kierownik II Katedry (1946-1948) i Katedry (1948-1968) Fizyki Doświadczalnej, prorektor UJ w l. 1950-1953. Dyrektor Instytutu Fizyki (1956-1968), Instytutu Fizyki Jądrowej w Krakowie (1961-1968). Członek Polskiego Towarzystwa Fizycznego, TPN w Wilnie, Poznańskiego TPN. Członek zwyczajny TNW, członek korespondent PAU, członek rzeczywisty PAN.
- 6 Szczepan Eugeniusz S z c z e n i o w s k i (1898-1979) fizyk. W l. 1921-1922 asystent w I Zakładzie Fizycznym Politechniki Warszawskiej. W l. 1922-1931 asystent, adiunkt i docent w Katedrach Fizyki Doświadczalnej i Fizyki Teoretycznej UW. W l. 1931-1937 zastępca profesora i profesor Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, kierownik Katedry Fizyki Teoretycznej. W l. 1937-1939 profesor USB, kierownik Katedry Fizyki Teoretycznej po Janie Weyssenhoffie, ostatni dziekan Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego USB w l. 1939/1940. Jak pisał w swej autobiografii: „W Wilnie też pozostawałem przez cały czas wojny. W czasie okupacji brałem również czynny udział w tajnym nauczaniu na kompletach licealnych i uniwersyteckich w Wilnie” (Rps, APAN III - 256, nr 8, k. 2). Wykładał matematykę i fizykę. W l. 1945-1963 profesor Uniwersytetu w Poznaniu, kierownik Katedry Fizyki Doświadczalnej (1945-1952), kierownik Katedry Fizyki Teoretycznej (1952-1963), prorektor w l. 1952-1956. Profesor Instytutu Fizyki PAN w l. 1954-1969, dyrektor w l. 1965-1969. Członek zwyczajny TNW, członek korespondent PAU, członek rzeczywisty PAN.
- 7 Edward B e k i e r (1883-1945) chemik. Od 1915 r. asystent w Katedrze Chemii Ogólnej na Wydziale Chemii Politechniki Warszawskiej. Od 1918 r. adiunkt w Katedrze Chemii Nieorganicznej, prowadzonej przez J. Zawidzkiego. Jednocześnie jako docent wykładał chemię nieorganiczną na Wydziale Chemicznym Politechniki Warszawskiej oraz Wydziale Przyrodniczym Towarzystwa Kursów Naukowych w Warszawie. W 1920 r. został mianowany profesorem nadzwyczajnym chemii nieorganicznej na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym USB. Do objęcia Katedry w Wilnie nie doszło i, w l. 1920-1922 kierował Katedrą Chemii Nieorganicznej w Poznaniu. W l. 1922-1939 profesor USB, kierownik nowopowstałej Katedry Chemii Fizycznej Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego. Dziekan Wydziału w l. 1923/1924 i 1931/1932, prodziekan w l. 1924/1925, 1928/1929 i 1932/1933. Podczas okupacji działał w tajnym nauczaniu na USB. Członek Polskiego Towarzystwa

- Chemicznego, jeden z założycieli jego wileńskiego oddziału. Członek TPN w Wilnie.
- 8 Eugeniusz Michałski (1891-1968) chemik, farmaceuta. Od 1922 r. starszy asystent, od 1925 r. adiunkt w Katedrze Chemii Nieorganicznej USB. Po doktoracie (1927 r.) prowadził wykłady zlecone chemii analitycznej jakościowej i ilościowej, od 1936 r. również chemii metali na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym USB, a także w studium farmaceutycznym Wydziału Lekarskiego USB. Habilitacja w 1939 r. W l. 1945-1950 kierownik Katedry Chemii Nieorganicznej i Analitycznej na Wydziale Farmaceutycznym Uniwersytetu Łódzkiego. Od 1946 r. profesor. W l. 1950-1961 profesor i kierownik Katedry Chemii Nieorganicznej UŁ. Członek Polskiego Towarzystwa Chemicznego, Łódzkiego Towarzystwa Naukowego.
- 9 Irena K a r d y m o w i c z (1899-1980) mineralog, petrograf. Pod wpływem prof. Józefa Łukaszewicza i prof. Pawła Radziszewskiego zainteresowała się mineralogią i petrografią. W l. 1926-1939 asystent w Katedrze Mineralogii i Petrografii Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego USB. Magisterium (1930). Od 1934 r. była asystentką prof. Stanisława Małkowskiego. Prowadziła wówczas studia petrograficzne na Wołyniu. W okresie wojny w Wilnie działała w tajnym nauczaniu na poziomie uniwersyteckim. W l. 1945-1949 starszy asystent, następnie adiunkt (w 1947 r. doktorat, którego promotorem był prof. S. Małkowski) w Katedrze Mineralogii i Petrografii Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego UMK w Toruniu. Od 1947 r. współpracownik Muzeum Ziemi w Warszawie. W l. 1949-1953 adiunkt, następnie samodzielny pracownik naukowy Wydziału Petrografii Muzeum Ziemi. W l. 1953-1965 kierownik Wydziału Petrografii, następnie Pracowni Petrografii i Pracowni Petrografii Skał Osadowych (1961) w Instytucie Geologicznym. Tytuł docenta uzyskała w 1954 r. Członek Stowarzyszenia Asystentów USB, Polskiego Towarzystwa Chemicznego, Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika, Towarzystwa Muzeum Ziemi, Polskiego Towarzystwa Mineralogicznego, Polskiego Towarzystwa Geologicznego.
- 10 Jan P r ü f f e r (1890-1959) zoolog i biolog. W l. 1915-1917 pracował jako nauczyciel w szkole średniej w Częstochowie. W l. 1919-1920 asystent w Krajowej Stacji do Badań Szkodników Zwierzęcych na Roślinach, od 1919 r. asystent w Zakładzie Zoologii UJ. W l. 1920-1921 kustosz Państwowego Muzeum Zoologicznego w Warszawie i wykładowca entomologii Wydziału Leśnego SGGW. W l. 1921-1939 zastępca profesora i profesor USB, kierownik Katedry Zoologii po pierwszym rektorze Uniwersytetu Michała Siedleckim. W l. 1933/1934 dziekan Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego USB, w l. 1934/1935 dyrektor Studium Rolniczego tegoż Wydziału. Od 1926 r. pracował również w Stacji Ochrony Roślin Wileńskiej Izby Rolniczej, początkowo jako kierownik Działu Entomologicznego, później jako kierownik Stacji. Jeden z inicjatorów utworzenia Muzeum Przyrodniczego w Wilnie. Po wybuchu wojny pracował jako entomolog w wileńskiej Stacji Ochrony Roślin. Od połowy 1941 r. mianowany kierownikiem Laboratorium Kwarantanny Ochrony Roślin Republiki Litewskiej. W l. 1941-1944 pracował jako nauczyciel biologii na tajnych kompletach gimnazjalnych i jako wykładowca zoologii na tajnych kompletach uniwersyteckich. W l. 1944-1945 pracował jako kierownik Działu Entomologicznego Agrochemicznej Stacji Ludowego Komisariatu Rolnictwa Litewskiej SSR. W l. 1945-1959 profesor UMK w Toruniu, pierwszy dziekan Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego w l. 1945-1947 oraz pierwszy kierownik Zakładu Zoologii Systematycznej. W l. 1950-1952 kierownik ośrodka Biologii Stosowanej UMK w

- Konieczne. Od 1952 r. kierownik Zespołu Katedr Zoologicznych UMK. Członek TPN w Wilnie, TN w Toruniu, Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika, wiceprzewodniczący zarządu głównego Polskiego Towarzystwa Zoologicznego, Polskiego Związku Entomologicznego, członek Komitetu Ochrony Roślin PAN.
- 11 Stefan K o w n a s (1898-1978) biolog, botanik. W l. 1921-1938 nauczyciel w internacie oraz w gimnazjach i liceach w Wilnie (m.in. w Państwowym Seminarium Nauczycielskim, Państwowym Liceum im. A. Czartoryskiego, Państwowym Liceum im. Śniadeckich). Absolwent USB w 1935 r. i asystent wolontariusz w Katedrze Botaniki Ogólnej Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego USB, prowadzonej przez profesora P. Wiśniewskiego. W l. 1941-1944 wykładał biologię na tajnych kompletach gimnazjalnych w Wilnie. W l. 1946-1954 asystent, starszy asystent (1948), następnie adiunkt (1950) w Katedrze Botaniki Ogólnej Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego UMK w Toruniu. Od 1954 r. zastępca profesora, następnie docent (1955), profesor nadzwyczajny (1960) i zwyczajny (1967) botaniki w Wyższej Szkole Rolniczej w Szczecinie. Członek Szczecińskiego Towarzystwa Naukowego.

LIST LEONA JEŚMANOWICZA DO ANANIASZA ROJECKIEGO

Seminarium Matematyczne Uniwersytetu Mikołaja Kopernika Toruń, ul. Grudziądzka 5 - tel. 47-89¹

13 09 1972 r.

Drogi Ananiaszu!²

Dziękuję za pamięć i za serdeczny list. Jeżeli chodzi o pamiątki z okresu 1940/1941, to mam ^akomplet artykułów^a ogłaszanych przeze mnie w gablotce szkolnej w imieniu własnym (paradoksalna sytuacja - bynajmniej nie w imieniu zespołu nauczycielskiego). Ale jeżeli chodzi o gazetkę VII klasy lub gazetki w ogóle - to niestety wszystkie przepadły. Komplet gazetek VIIc klasy znajdował się w kamienicy, która uległa zbombardowaniu. Mam jedynie kilka brudnopisów. Mam także kilka tematów (w brudnopisie) do rewii^b, która była zorganizowana pod koniec roku.

Mój udział w kompletach był krótki. W 1941/1942 roku^c sam na ^dwłasną rękę^d zorganizowałem tajne nauczanie dla moich byłych uczniów

klasy VII c - uczyłem matematyki, fizyki, chemii i historii (sic!). W 1942 roku komplet rozleciał się. Wznowiłem udział w kompletach w 1943 r. zorganizowanych przez prof. Dziewulskiego; jeden komplet - klasa VII (starego typu) i komplet politechniczny (wykład analizy matematycznej prowadziłem u siebie w mieszkaniu). Jakiś tam papierek otrzymał^e od prof. Dziewulskiego, czy też od prof. Ulińskiej³, ale nie wiem czy „zadziałał”.

A może zwrócić się do naszych uczniów z prośbą o wspomnienia?

Najstarszy syn lata na szybowcach i samolotach. Jest obecnie na studiach doktoranckich z fizyki.

Pozdrowienia

Leon Jeśmanowicz^e

Przypisy:

^{a-a} Wyrazy podkreślone.

^b Wyraz podkreślony.

^c Wyraz pominięty w tekście.

^{d-d} Wyrazy podkreślone.

^e Powinno być: „otrzymali uczestnicy kompletu politechnicznego”.

^e Odpis odręczny nieczytelny.

- 1 Rps, APAN III - 230, spuścizna w opracowaniu,teczka: *Okruchy wspomnień....* List na blankiecie firmowym Seminarium Matematycznego UMK w Toruniu.
- 2 Ananiasz R o j e c k i (1896-1978) geofizyk. W l. 1929-1939 pracownik USB, w Katedrze Meteorologii. W 1938 r. wykonał pracę doktorską na Uniwersytecie w Berlinie (nie bronioną ze względów politycznych), której maszynopis spłonął w Powstaniu Warszawskim. W czasie wojny w Wilnie, gdzie pracował jako nauczyciel matematyki w IX średniej szkole z polskim językiem nauczania. W l. 1941-1944 współorganizator i jeden z trójosobowego kierownictwa tzw. Uniwersyteckiego Ośrodka Tajnego Nauczania. Wykładał matematykę na kompletach gimnazjalnych. W l. 1945-1961 pracownik Zakładu Geofizyki PAN. W 1950 r. Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego przyznał mu - pomimo braku stopni akademickich - tytuł samodzielnego pracownika naukowego.
- 3 Alina U l i Ń s k a (ur. 1905 r.) chemik. W l. 1930-1931 asystent w Katedrze Chemii Fizycznej USB, kierowanej przez prof. Edwarda Bekiera. W l. 1932-1933 stypendystka Solvay Company na Politechnice Warszawskiej. W l. 1933-1939 nauczyciel chemii i fizyki w szkołach średnich w Mińsku Mazowieckim, Ostrowiu nad Kamienną, Płocku i Wilnie (Liceum im. Śniadeckich). W okresie okupacji wykładała chemię na tajnych kompletach gimnazjalnych w Wilnie. W l. 1945-1975 starszy asystent,

następnie adiunkt (1950-1951) i zastępca profesora, docent (1951) oraz kierownik Katedry Chemii Ogólnej Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego UMK w Toruniu, profesor nadzwyczajny (1965), zwyczajny (1972). Prodzikan Wydziału w l. 1954-1956. W l. 1945-1947 nauczyciel w Gimnazjum Królowej Jadwigi w Toruniu, wykładowca Towarzystwa Uniwersytetów Robotniczych w Toruniu (1947-1949). Członek TN w Toruniu, Polskiego Towarzystwa Chemicznego, Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika.

SPRAWOZDANIE WYDZIAŁU LEKARSKIEGO

Ogólnikowe sprawozdanie z działalności Wydziału Lekarskiego Tajnego Uniwersytetu w Wilnie za rok 1940 i lata^a 1942-1944¹

Należy odróżnić dwa okresy działalności Wydziału Lekarskiego Tajnego Uniwersytetu w Wilnie. Okres pierwszy, Wydział^b rozpoczął swą działalność wkrótce po zamknięciu Uniwersytetu Stefana Batorego (dnia 15 XII 1939 roku) i praca jego trwała od lutego do końca lata 1940 roku. Wobec braku dokładnych danych z tego okresu mogę podać tylko ogólnikowe wiadomości. Zajęcia prowadzone były ze studentami I i II roku i częściowo również ze studentami III roku. Frekwencja była stosunkowo bardzo duża, gdyż wynosiła na obu pierwszych latach po kilkadziesiąt osób, na trzecim już znacznie mniej.

Okres drugi, Wydział^c rozpoczął prace wiosną 1942 roku i przetrwał do grudnia 1944 roku. I tu czynne były tylko trzy pierwsze lata studiów. Liczba studentów, która przetrwała do końca istnienia kompletów uniwersyteckich, wynosiła jak następuje:

przyjęci w r. 1942 i rozpoczęli 3 rok studiów w r. 1944 - osób 23,
przyjęci w r. 1943 i rozpoczęli 2 rok studiów w r. 1944 - osób 25,
przyjęci w r. 1944 i rozpoczęli 1 rok studiów w r. 1944 - osób 25.
Razem osób 73.

Postępy w naukach były dokładnie zapisywane (wykłady, ćwiczenia, colloquia, egzaminy) i obecnie są zaliczane na naszych uniwersytetach. Skład osobowy wykładowców (profesorów, docentów, asystentów) przedstawiał się jak następuje:

Propedeutyka lekarska: Prof. Dr Stanisław Legeżyński² i Prof. Dr Władysław Bujak³.

Fizyka: Prof. Dr Henryk Niewodniczański, Mgr Eugeniusz Skorko⁴, Mgr Wacław Turczyński⁵.

Chemia ogólna: Prof. Dr Włodzimierz Mozołowski⁶ i Prof. Dr Władysław Karaffa-Korbut⁷.

Anatomia: Prof. Dr Michał Reicher⁸, Dr Witold Sylwanowicz⁹, Dr Helena Murza-Murzicz¹⁰, absolwent medycyny asystent Walerian Romanowicz¹¹, poza tym w pierwszym okresie nauczali: lekarz Jerzy Giedroyc¹², lekarz Otton Karwowski¹³, lekarz Aleksander Pietruk, absolwent medycyny asystent Zenon Wasilewski.

Histologia: Prof. Dr Stanisław Hiller¹⁴, Doc. Dr Stefan Bagiński¹⁵, lekarz Tadeusz Ginko¹⁶.

Embriologia: Prof. Dr Stanisław Hiller.

Chemia fizjologiczna: Prof. Dr Włodzimierz Mozołowski.

Fizjologia: Prof. Dr Edward Czarnecki¹⁷.

Biologia: Prof. Dr Jan Dembowski¹⁸ i Dr Chajfec¹⁹ (obaj tylko w I okresie nauczania).

Bakteriologia: Prof. Dr Stanisław Legeżyński.

Anatomia patologiczna: Prof. Dr Stanisław Mahrburg²⁰.

Chirurgia ogólna: Prof. Dr Kornel Michejda²¹.

Niezależnie od tajnego nauczania byli studenci Uniwersytetu Stefana Batorego zdawali egzaminy prywatnie u profesorów. Ogółem 103 studentów złożyło 436 egzaminów; w tej liczbie z 63 absolwentów - 29 złożyło wszystkie egzaminy; spośród studentów 5 roku zdawało 21 osób, ze studentów 4 roku - 3 osoby, z 3 roku - 12 osób i z 2 roku studiów - 4 osoby.

Tajne nauczanie obejmowało również studium farmaceutyczne. Spowodowił brak dokładnych danych ograniczam się do podania składu osobowego wykładowców; skład ten również, może, nie jest zupełnie ścisły.

Chemia ogólna: Prof. Władysław Karaffa-Korbut, Doc. Dr Eugeniusz Michalski.

Mineralogia: Doc. Dr Bronisław Halicki²², Mgr Antonina Halicka²³.

Zoologia: Prof. Dr Jan Prüffer.

Botanika: Mgr Andrzej Michalski²⁴.

Prof. Dr Michał Reicher

Przypisy:

- a Wyraz opuszczony w tekście.
- b Wyraz opuszczony w tekście.
- c Wyraz opuszczony w tekście.
- 1 Maszynopis, APAN III - 146, nr 29, k. 8.
- 2 Stanisław Emil Władysław L e g e z y ń s k i (1895-1970) bakteriolog, lekarz. W l. 1921-1925 asystent w lwowskiej filii Państwowego Zakładu Higieny, asystent, docent i profesor w Akademii Weterynaryjnej we Lwowie w l. 1925-1930, kierownik Katedry Bakteriologii (1930-1938). W l. 1937-1939 profesor USB, kierownik Katedry Bakteriologii po Teofilu Gryglewiczu. Równolegle Profesor Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach, kierownik Działu Epizootiologicznego Wydziału Weterynaryjnego. W okresie wojny kierownik ambulatorium w Wilnie (1939-1940), zastępca dyrektora Państwowego Zakładu Higieny w Kownie (1940-1942) i Instytutu Sanitarno-Higienicznego w Wilnie (1944-1946). W l. 1946-1950 profesor UJ, kierownik Katedry Bakteriologii. W l. 1952-1963 profesor AM w Białymstoku, kierownik Katedry Mikrobiologii, rektor w l. 1956-1959. Członek Polskiego Towarzystwa Lekarskiego, Polskiego Towarzystwa Mikrobiologów, prezes Towarzystwa Wiedzy Powszechnej, członek korespondent PAU.
- 3 Władysław Wiktor B u j a k (1883-1969) lekarz, pediatra. Absolwent Wydziału Lekarskiego UJ. Wykładał na kursach lekarskich UJ (1929). Następnie profesor pediatrii UJ. W l. 1936-1939 profesor USB, kierownik Katedry Pediatrii po Wacławie Jasińskim. Ordynator Szpitala Chorób Dziecięcych w Wilnie. Po wojnie profesor pediatrii w Krakowie. Autor *Zarysu pediatrii* Kraków 1930, Warszawa 1947. Członek Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego, Towarzystwa Pediatrycznego w Wilnie.
- 4 Eugeniusz S k o r k o (ur. 1905 r.) fizyk. Asystent w II Katedrze Fizyki Doświadczalnej Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego USB. W l. 1945-1946 starszy asystent, adiunkt (1946) w Katedrze Fizyki Doświadczalnej Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego UMK w Toruniu. Autor i współautor (razem z Martą Skorko) podręcznika *Fizyka* (wyd. 1950-1951, 1952, 1960, 1964, 1966).
- 5 Wacław T u r c z y ń s k i (ur. 1904 r.) fizyk. Asystent w II Katedrze Fizyki Doświadczalnej Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego USB. W okresie okupacji wykładał fizykę i chemię na tajnych kompletach gimnazjalnych organizowanych przez tzw. Uniwersytecki Ośrodek Tajnego Szkolnictwa Średniego. W l. 1946-1947 asystent, w l. 1947-1949 adiunkt w Katedrze Fizyki Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego UMK w Toruniu.
- 6 Włodzimierz Antoni Witold M o z o ły o w s k i (1895-1975) chemik, lekarz. W l. 1921-1934 asystent, adiunkt i docent w Katedrze Chemii Lekarskiej Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. W l. 1934-1935 profesor chemii lekarskiej i patologii ogólnej Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie. W l. 1935-1939 profesor USB, kierownik Katedry Chemii Fizjologicznej po J. Retingerze i M. Senkowskim. W okresie okupacji wykładał chemię na tajnych kompletach gimnazjalnych w Wilnie. W l. 1945-1965 profesor Akademii Lekarskiej, od 1950 r. AM w Gdańsku, kierownik Katedry Chemii Lekarskiej (od 1950 r. Chemii Fizjologicznej). W l. 1959-1962 kierownik Pracowni Biochemii Patologicznej Instytutu Biochemii i Biofizyki PAN. Członek Polskiego Towarzystwa Biochemicznego, Polskiego Towarzystwa Lekarskiego, TN we Lwowie, TN w Toruniu, członek zwyczajny TNW, członek korespon-

- dent PAU.
- 7 Władysław Michał K a r a f f a - K o r b u t t (1880-1951) chemik. W l. 1912-1914 asystent stypendysta rządowy na Politechnice Petersburskiej, następnie adiunkt (1914). W l. 1915-1922 kierownik działu chemii nieorganicznej i fizycznej w Instytucie Wojskowym i Obuchowskich Zakładach Wojennych w Piotrogradzie. W 1922 r. przyjechał do Polski i przez rok pracował jako kierownik działu w Instytucie Gazowym w Warszawie. W l. 1923-1939 profesor chemii farmaceutycznej USB, kierownik Katedry Chemii Farmaceutycznej. W l. 1941-1945 uczestniczył w tajnym nauczaniu na Wydziale Lekarskim USB. W l. 1945-1951 profesor chemii farmaceutycznej Uniwersytetu Łódzkiego, kierownik Katedry Chemii Farmaceutycznej. Profesor zwyczajny (1947). Członek Polskiego Towarzystwa Chemicznego.
 - 8 Michał R e i c h e r (1888-1973) antropolog, anatom. W l. 1915-1920 asystent i prosektor w Zakładzie Anatomii Uniwersytetu Warszawskiego. W l. 1921-1939 zastępca profesora i profesor USB, kierownik Katedry Anatomii Opisowej. W l. 1934-1935 dziekan Wydziału Lekarskiego. W 1944 r. pełnił obowiązki zastępcy szefa sanitarnego Armii Krajowej na Okręg Wileński. W l. 1945-1962 profesor anatomii prawidłowej i topograficznej Akademii Lekarskiej (od 1950 r. AM) w Gdańsku. W 1946 r. dziekan Wydziału Lekarskiego, w 1947 rektor. Zrezygnował z funkcji w roku 1948 ze względu na zły stan zdrowia. Członek Polskiego Towarzystwa Anatomicznego, członek zwyczajny TNW, członek PAU.
 - 9 Witold S y l w a n o w i c z (1901-1975) lekarz, anatom. Od 1922 r. wolontariusz, demonstrator, następnie asystent i adiunkt w Katedrze Anatomii Opisowej (Prawidłowej) Wydziału Lekarskiego USB, prowadzonej przez prof. Michała Reichera. Jako adiunkt prowadził wykłady zleczone z zakresu anatomii na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym. Od grudnia 1939 r. pracował jako lekarz szkolny. Wykładał anatomie na tajnych kompletach w Spragielinie na Wileńszczyźnie, kompletach podporządkowanych tzw. Uniwersyteckiemu Ośrodkowi Tajnego Nauczania Szkolnictwa Średniego w Wilnie. W 1943 r. został aresztowany jako zakładnik wraz z grupą pracowników USB i osadzony w obozie w Prowieniszkach pod Kownem. W 1945 r. zastępca profesora anatomii na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym UMK w Toruniu i wykładowca anatomii plastycznej na Wydziale Sztuk Pięknych UMK. W 1947 r. objął Katedrę Anatomii Topograficznej w Akademii Lekarskiej w Gdańsku, jako zastępca profesora. Od 1948 r. jako profesor zwyczajny. Od 1950 r. profesor Wydziału Lekarskiego AM w Warszawie, kierownik Katedry Anatomii Prawidłowej i Topograficznej, po Romanie Poplewskim. Dziekan Wydziału w l. 1953-1955. Członek TN w Toruniu, Polskiego Towarzystwa Anatomicznego.
 - 10 Helena M u r z a - M u r z i c z (ur. 1905) lekarz, anatom. Adiunkt w Zakładzie Anatomii Opisowej Wydziału Lekarskiego USB, prowadzonym przez prof. Michała Reichera.
 - 11 Walerian R o m a n o w i c z asystent w Zakładzie Anatomii Opisowej Wydziału Lekarskiego USB, prowadzonym przez prof. Michała Reichera.
 - 12 Jerzy G i e d r o y ć (zm. 1991 r.) lekarz, chirurg onkolog. Asystent, adiunkt i profesor w Katedrze i II Klinice Chirurgicznej AM w Gdańsku. Habilitował się w 1964 r. Członek Sekcji Chirurgii Onkologicznej Towarzystwa Chirurgów Polskich.
 - 13 Otton K a r w o s k i (ur. 1912) lekarz. Od 1945 r. początkowo pracownik Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego UMK w Toruniu, następnie - w l. 1945-1948 - starszy asystent w Katedrze Anatomii Człowieka i Higieny Szkolnej, prowadzonej przez

Witolda Sylwanowicza.

- 14 Stanisław Kazimierz H i l l e r (1891-1965) lekarz, embriolog, histolog. W l. 1918-1920 asystent w Katedrze Fizjologii UJ, w l. 1922-1929 asystent i docent w Katedrze Biologii i Embriologii UJ. W l. 1929-1939 profesor USB, kierownik Katedry Histologii i Embriologii po Jerzym Alexandrowiczu. Dziekan Wydziału Lekarskiego w l. 1935-1936 i 1937-1939, prorektor w l. 1936-1937. W okresie okupacji wykładał na tajnych kompletach gimnazjalnych w Wilnie (tzw. grupa Hille-ra), jeden z organizatorów tajnego szkolnictwa na Wileńszczyźnie w 1941 r. W l. 1946-1962 profesor Akademii Lekarskiej (od 1950 r. AM) w Gdańsku, kierownik Katedry Histologii i Embriologii, prorektor w l. 1956-1959. W l. 1962-1965 kurator Katedry Histologii i Embriologii. Członek TN w Toruniu, Polskiego Towarzystwa Anatomicznego, prezes Gdańskiego Towarzystwa Naukowego w l. 1959-1963, członek korespondent PAU.
- 15 Stefan B a g i ń s k i (1892-1969) lekarz, histolog. W l. 1921-1939 asystent, następnie docent w Katedrze Histologii Wydziału Lekarskiego USB. Równolegle, od 1930 r., kierownik Akademickiej Poradni Przeciwgruźliczej. W l. 1936-1937 i 1939 jeden z kuratorów Bratniej Pomocy. W l. 1937-1939 pracownik Katedry Histologii Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie. W okresie wojny działał w tajnym szkolnictwie w Wilnie. W l. 1940-1941 i 1944-1945 dyrektor Instytutu Przeciwgruźliczego Republiki Litewskiej, następnie Litewskiej SSR. W l. 1945-1963 profesor Uniwersytetu Łódzkiego, kierownik Katedry Histologii Wydziału Lekarskiego. Prodziekan Wydziału w l. 1946-1948. Po utworzeniu Akademii Medycznej w 1950 r. dziekan jej Wydziału Lekarskiego do 1959 r. Członek Łódzkiego Towarzystwa Naukowego, Polskiego Towarzystwa Anatomicznego i Polskiego Towarzystwa Histochemicznego, członek korespondent PAU.
- 16 Tadeusz G i n k o (1917-1985) lekarz, chirurg. Po wojnie profesor Śląskiej AM w Zabrze. Członek Polskiego Towarzystwa Chirurgicznego i Polskiego Towarzystwa Lekarskiego. Autor wspomnień o tajnym nauczaniu na USB. Por. T. Ginko, *Ze wspomnień z lat wojny i okupacji (Nauczanie medycyny w tajnych kompletach 1939-1944)* [w:] *Z dziejów tajnego nauczania medycyny...*, op. cit., s. 261-269.
- 17 Edward Stanisław C z a r n e c k i (1892-1970) lekarz, fizjolog. W l. 1917-1919 asystent uniwersyteckiej kliniki dermatologicznej w Kijowie. W l. 1920-1921 kierownik szpitala zakaźnego w Zaporozu Kamieńskim koło Jekaterynosławia, następnie - w l. 1921-1922 - naczelny lekarz szpitala fabrycznego w guberni jekaterynosławskiej. W l. 1922-1939 asystent, adiunkt, docent i profesor tytularny (1939) USB, w latach trzydziestych kierownik Katedry Fizjologii Wydziału Lekarskiego USB. W l. 1944-1946 dyrektor Miejskiej Polikliniki w Wilnie. W l. 1946-1962 profesor i kierownik Katedry i Zakładu Fizjologii Uniwersytetu Poznańskiego, następnie AM w Poznaniu. W l. 1950-1951 prorektor, 1952-1953 rektor Akademii. Równolegle - w l. 1847-1949 - dyrektor Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu. Członek Polskiego Towarzystwa Fizjologicznego, Polskiego Towarzystwa Lekarskiego, Poznańskiego TPN i członek korespondent TNW.
- 18 Jan Bohdan D e m b o w s k i (1889-1963) protozoolog i etolog. W l. 1922-1934 docent w Katedrze Zoologii Systematycznej i Morfologicznej UW. W l. 1934-1939 profesor USB, kierownik Katedry Biologii. We wrześniu 1943 r. aresztowany przez Niemców i osadzony w obozie w Prowieniskach pod Kownem. Następnie zwolniony. W l. 1947-1952 profesor Uniwersytetu Łódzkiego, Kierownik Katedry Biologii

- Eksperymentalnej. Jeden z organizatorów i pierwszy prezes PAN w l. 1952-1957. Członek TPN w Wilnie, TN we Lwowie, Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika, Wileńskiego Towarzystwa Biologicznego, Łódzkiego TN, członek zwyczajny TNW, członek korespondent PAU, członek rzeczywisty PAN.
- 19 Maks C h a j f e c starszy asystent w Katedrze Biologii USB, kierowanej przez prof. Jana Dembowskiego. Popelniał samobójstwo tuż po wkroczeniu Niemców do Wilna w 1941 r.
- 20 Stanisław M a h r b u r g (1886-1974) lekarz, anatom patolog. W l. 1936-1939 docent USB w Katedrze Anatomii Patologicznej. Po wojnie profesor Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, następnie AM w Lublinie, kierownik Katedry i Zakładu Anatomii Patologicznej. Prorektor AM. Członek TPN w Wilnie, Lubelskiego Towarzystwa Naukowego.
- 21 Kornel M i c h e j d a (1887-1960) lekarz, chirurg. W l. 1920-1921 pełnił obowiązki kierownika Kliniki Chirurgicznej UJ do czasu objęcia kliniki przez M. Rutkowskiego. W l. 1922-1939 profesor USB, kierownik Katedry Chirurgii po Józefie Ziemackim. Dziekan Wydziału Lekarskiego w l. 1928-1929 i 1938-1939. Zorganizował Klinikę Chirurgiczną na Antokolu w Wilnie w l. 1922-1924, w pomieszczeniach dawnego szpitala wojskowego. W l. 1945-1948 profesor i kierownik Kliniki Chirurgicznej AM w Gdańsku i dziekan jej Wydziału Lekarskiego w 1946 r. W l. 1948-1950 kierownik II Kliniki Chirurgicznej UJ. W l. 1950-1960 profesor AM w Krakowie, prorektor i rektor w l. 1950-1953. Członek Polskiego Towarzystwa Lekarskiego, Towarzystwa Chirurgów Polskich, Polskiego Towarzystwa Urologicznego, Polskiego Towarzystwa Ortopedycznego i Traumatologicznego, PAU.
- 22 Bronisław H a l i c k i (1902-1962) geolog. Studia i doktorat (1926) w UJ. Asystent w Politechnice Lwowskiej (1928/1929). W l. 1929-1933 pracował w Państwowym Instytucie Geologicznym, następnie - w l. 1933-1939 - adiunkt w Katedrze Geologii prof. B. Rydzewskiego (okresowo prof. M. Limanowskiego) i prof. E. Passendorfera Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego USB. Związany z lewicowym środowiskiem uniwersyteckim był przedmiotem nagonki prasowej. Habilitacja na UJ (1936), którą w 1939 r. chciał przenieść na USB - z czego zrezygnował. W l. 1940-1944 pracował w litewskim Urzędzie Geologicznym. W l. 1946-1953 kierownik Wydziału (Sekcji) Geologii Czwartorzędu Muzeum Ziemi w Warszawie. Od 1953 r. kierownik Zakładu Geologii Regionalnej Wydziału Geologii UW, początkowo jako docent (1953), następnie profesor nadzwyczajny (1954) i zwyczajny (1960). Członek Łódzkiego TN, Towarzystwa Muzeum Ziemi, Komisji Fizjograficznej PAU, członek korespondent TNW.
- 23 Antonina H a l i c k a (1908-1973) geolog. W l. 1930-1939 asystentka w Katedrze Petrografii i Mineralogii USB u prof. Pawła Radziszewskiego, następnie prof. Stanisława Małkowskiego. Magisterium (1935) i doktorat na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym USB (12 XII 1939; ówczesne nazwisko Jaroszewicz-Kłyszynska). W l. 1940-1945 pracowała w litewskim Urzędzie Geologicznym. W l. 1945-1947 urzędniczka w Ministerstwie Apropowizacji i Handlu w Warszawie, przyczyniła się wówczas do uratowania wielu zbiorów muzealnych na ziemiach zachodnich. W l. 1947-1948 naczelnik Wydziału Studiów Przyrodniczych Ministerstwa Oświaty. Jednocześnie pełniła funkcję (od 1947 r.) wicedyrektora, a następnie dyrektora (1950) Muzeum Ziemi w Warszawie. Muzeum Ziemi (od 1959 r. placówka PAN) jej zawdzięcza okres swej świetności. Członek Towarzystwa Muzeum Ziemi, Polskiego

Towarzystwa Geologicznego. Uczestniczyła w pracach Komitetu Nauk Geologicznych PAN, Komitetu Badań Czwartorzędu PAN i Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN.

- 24 Andrzej M i c h a l s k i (1904-1973) botanik. W l. 1929-1939 asystent, następnie adiunkt w Katedrze Systematyki i Geografii Roślin USB prowadzonej przez J. Trzebińskiego. Od 1936 r. inspektor Ogrodu Botanicznego USB. Równolegle, przez dwa lata, nauczyciel praktykant w Gimnazjum Zygmunta Augusta w Wilnie. W okresie wojny pracował w Instytucie Higieny, potem w laboratorium Wodociągów Miejskich oraz, jako bakteriolog, w Miejskiej Stacji Sanitarnej-Epidemiologicznej w Wilnie. Od 1945 r. w Bydgoszczy, asystent, następnie adiunkt i kierownik Działu Mikologii PINGW. W l. 1951-1961 kierownik Oddziału Bydgoskiego Instytutu Ochrony Roślin i Pracowni Fitopatologii. Organizator Miejskiego Ogrodu Botanicznego w Bydgoszczy, w 1951 r. przejętego przez Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin. Członek Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego, Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika, Polskiego Towarzystwa Mikrobiologów. W l. 1952-1970 przewodniczący Oddziału Bydgoskiego Polskiego Towarzystwa Botanicznego.

SPRAWOZDANIE WYDZIAŁU SZTUK PIĘKNYCH

Wydział Sztuk Pięknych Uniwersytetu Stefana Batorego¹

Prof. Bronisław Jamontt², Prof. Tymon Niesiołowski³ i Prof. Stefan Narębski⁴ podczas ostatniej wojny, w czasie okupacji niemieckiej w Wilnie, nie zaprzestali swej pracy artystyczno-pedagogicznej, utrzymując kontakt z przebywającymi w Wilnie studentami i absolwentami Wydziału sztuk pięknych

Uniwersytetu Stefana Batorego, kierując ich pracą artystyczną w domu, udzielając porad i korekt itd.

Prof. Stanisław Horno-Popławski⁵, przebywając w ciągu całej wojny, jako jeńiec-oficer w obozie w Niemczech, w miarę możliwości poświęcał cały czas pracy rzeźbiarskiej, mając nawet licznych uczniów z pośród kolegów-jeńców. Wykonał figury świętych do kaplicy obozowej, portrety kolegów itp.

(z notatki Prof. Bronisława Jamontta) Władysław Dziewulski

Przypisy:

- 1 Maszynopis APAN III - 146, nr 29, k. 6.
- 2 Bronisław J a m o n t t (1886-1957) artysta malarz. W l. 1918-1919 uczył rysunku w Szkole Realnej Polskiej Macierzy Szkolnej w Homlu. W l. 1921-1928 był nauczycielem rysunków w Gimnazjum im. T. Czackiego w Wilnie, jednocześnie wykładał na kursach maturalnych przy Gimnazjum im. Zygmunta Augusta oraz kursach rysunkowych Wileńskiego Towarzystwa Artystów Plastyków. W l. 1928-1934 kontynuował studia na Wydziale Sztuk Pięknych USB, gdzie od 1931 r. pracował jako starszy asystent w I Katedrze Malarstwa Pejzażowego. Od 1936 r. zastępca profesora i profesor w Katedrze Malarstwa Pejzażowego USB po Ferdynandzie Ruszczycu. W l. 1945-1957 profesor Wydziału Sztuk Pięknych UMK w Toruniu. Pierwszy dziekan Wydziału w l. 1945-1946.
- 3 Tymon N i e s i o ł o w s k i (1882-1965) malarz i grafik. W l. 1926-1932 kierownik Szkoły Rzemiosł Artystycznych w Wilnie. W l. 1928-1939 adiunkt i docent w III Katedrze Malarstwa Wydziału Sztuk Pięknych USB, prowadzonej przez Ludomira Ślendrańskiego. Prowadził pracownię malarstwa monumentalnego, wykładał dydaktykę rysunku, technologię oraz projektowanie tkanin i plakatów. W l. 1945-1960 profesor UMK w Toruniu. Prodziekan Wydziału Sztuk Pięknych utworzonego w 1946 r. Kierownik Katedry Malarstwa Sztalugowego w l. 1946-1960, przekształconej w pracownię w 1953 r. Członek Wileńskiego Towarzystwa Artystów Plastyków, Stowarzyszenia Polskich Artystów Plastyków „Rytm”, oraz jeden z założycieli grupy „Ekspresjonistów Polskich”, następnie „Formistów” i innych.
- 4 Stefan N a r ę b s k i (1892-1966) architekt. W l. 1925-1926 nauczyciel rysunku w Gimnazjum im. J. Długosza we Włocławku, od 1927 r. architekt miejski miasta Włocławka. W l. 1928-1937 architekt miejski Wilna. W l. 1935-1939 wykładowca, następnie profesor i kierownik Katedry Projektowania i Dekoracji Wnętrz USB po Ottonie Krasnopolskim (1937). Prowadził wykłady z konserwacji zabytków i projektowania architektonicznego na Wydziale Sztuk Pięknych. Podczas okupacji pracował w tajnym nauczaniu. Był więziony jako zakładnik w obozie w Prowieniszkach pod Kownem. W l. 1945-1962 profesor i kierownik Katedry Projektowania Wnętrz UMK w Toruniu. Prodziekan w l. 1948-1950, dziekan w l. 1946-1948, 1950-1951 i 1960-1962. W l. 1947-1949 zastępca konserwatora, w l. 1949-1950 wojewódzki konserwator zabytków. W l. 1951-1954 kierownik pracowni architektury w P.P. Pracowni Konserwacji Zabytków. Członek Stowarzyszenia Architektów Polskich, Stowarzyszenia Historyków Sztuki, Związku Polskich Artystów Plastyków, Komisji Ochrony Dóbr Kultury, TPN w Wilnie.
- 5 Stanisław H o r n o - P o p ł a w s k i (ur. 1902) artysta rzeźbiarz. W l. 1932-1939 asystent, następnie kierownik (1934-1937) Katedry Rzeźby Wydziału Sztuk Pięknych USB, po Bolesławie Bażukiewiczzu. Uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r. W okresie wojny w Oflagu II w Woldenbergu. W l. 1945-1946 wykładowca w Szkole Sztuk Pięknych w Białymstoku. W l. 1946-1949 profesor nadzwyczajny i kierownik Katedry Rzeźby Wydziału Sztuk Pięknych UMK w Toruniu. W l. 1949-1972 profesor Państwowej Wyższej Szkoły Sztuk Pięknych w Gdańsku. Dziekan Wydziału Rzeźby (1949-1950 i 1956-1960). Członek Wileńskiego Stowarzyszenia Artystów Plastyków, Związku Polskich Artystów Plastyków.

Ignacy Abramowicz	(Wydział lekarski; okulistyka),
Stefan Bagiński	(Wydział lekarski; histologia i embriologia),
Edward Bekier	(Wydział matematyczno-przyrodniczy; chemia),
Władysław Bujak	(Wydział lekarski; propedeutyka lekarska),
Chajfec Maks	(Wydział lekarski; biologia, tylko w pierwszym okresie),
ks. Antoni Cichoński	(Wydział teologiczny; Pismo Święte Nowego Testamentu),
Ludwik Chmaj	(Wydział humanistyczny; pedagogika),
Olgiert Chomiński	(Wydział humanistyczny; filologia słowiańska),
Edward Czarnecki	(Wydział lekarski; fizjologia),
Tadeusz Czeżowski	(Wydział humanistyczny i matematyczno-przyrodniczy; filozofia, logika),
Jan Dembowski	(Wydział matematyczno-przyrodniczy i Lekarski; biologia, tylko w pierwszym okresie),
Benedykt Dylewski	(Wydział lekarski; laryngologia),
Aniela Dziewulska-Łosiowa	(Wydział matematyczno-przyrodniczy; fizyka, matematyka),
Władysław Dziewulski	(Wydział matematyczno-przyrodniczy; astronomia),
Stefan Ehrenkreutz	(Wydział prawa i nauk społecznych; prawo polskie, historia prawa),
ks. Jan Ellert	(Wydział teologiczny; Prawo kanoniczne),
Henryk Elzenberg	(Wydział humanistyczny; filozofia),
ks. Czesław Falkowski	(Wydział teologiczny; historia Kościoła),
Gustaw Foss	(Wydział humanistyczny; filologia niemiecka),
Inden Franaszek	(Wydział matematyczno-przyrodniczy (?)),
Jerzy Giedroyć	(Wydział lekarski; anatomia),

Inden Franaszek	(Wydział matematyczno-przyrodniczy (?)),
Jerzy Giedroyc	(Wydział lekarski; anatomia),
Tadeusz Ginko	(Wydział lekarski; histologia),
Konrad Górski	(Wydział humanistyczny; filologia polska),
Mieczysław Gutkowski	(Wydział prawa i nauk społecznych; skarbowość),
Antonina Halicka	(Wydział lekarski - Studium farmaceutyczne; mineralogia),
Bronisław Halicki	(Wydział lekarski - Studium farmaceutyczne; mineralogia),
Stanisław Hiller	(Wydział lekarski; histologia z embriologią),
Wilhelmina Iwanowska	(Wydział matematyczno-przyrodniczy; astronomia),
Janusz Iwaszkiewicz	(Wydział humanistyczny; historia),
Bronisław Jamontt	(Wydział sztuk pięknych; malarstwo),
Iwo Jaworski	(Wydział prawa i nauk społecznych; historia prawa zachodnioeuropejskiego, prawo kościelne i konstytucyjne),
Leon Jeśmanowicz	(Wydział matematyczno-przyrodniczy; matematyka),
Otton Karwowski	(Wydział lekarski; anatomia),
Anna Kaulbersz-Marynowska	(Wydział lekarski; pediatria),
Władysław Karaffa-Korbut	(Wydział lekarski i oddział farmaceutyczny; chemia ogólna),
Irena Kardymowiczowa	(Wydział matematyczno-przyrodniczy; krytalografia, mineralogia),
ks. Michał Klepacz	(Wydział teologiczny; filozofia),
ks. Antoni Korcik	(Wydział teologiczny; historia filozofii),
Stanisław Kościałkowski	(Wydział humanistyczny; historia; tylko w pierwszym okresie),
Stefan Kownas	(Wydział matematyczno-przyrodniczy; botanika),
Stanisław Legeżyński	(Wydział lekarski; bakteriologia,

	farmaceutyczne; farmakologia),
Henryk Łowmiański	(Wydział humanistyczny; historia),
Stanisław Mahrburg	(Wydział lekarski; anatomia patologiczna),
Leokadia Małunowiczówna	(Wydział (?); łacina),
ks. Józef Marcinowski	(Wydział teologiczny; asystent),
Andrzej Michalski	(Wydział lekarski - Studium farmaceutyczne; botanika),
Eugeniusz Michalski	(Wydział lekarski - Studium farmaceutyczne; Wydział matematyczno- -przyrodniczy; chemia ogólna),
Kornel Michejda	(Wydział lekarski; chirurgia ogólna),
Ryszard Mienicki	(Wydział humanistyczny; historia),
Kazimierz Moszyński	(Wydział humanistyczny; etnologia),
Włodzimierz Mozołowski	(Wydział lekarski; chemia ogólna, chemia fizjologiczna),
Helena Murza-Murzicz	(Wydział lekarski; anatomia),
Stefan Narębski	(Wydział sztuk pięknych; architektura),
Tymon Niesiołowski	(Wydział sztuk pięknych; malarstwo, grafika),
Henryk Niewodniczański	(Wydział lekarski; Wydział matematyczno-przyrodniczy; fizyka, fizyka doświadczalna),
ks. Paweł Nowicki	(Wydział teologiczny; Pismo Święte),
Jan Oko	(Wydział humanistyczny; filologia klasyczna),
Edward Passendorfer	(Wydział matematyczno-przyrodniczy; geologia),
Tadeusz Pawlas	(Wydział lekarski; dermatologia),
ks. Antoni Pawłowski	(Wydział teologiczny; teologia fundamentalna),
Kazimierz Petruszewicz	(Wydział prawa i nauk społecznych; procedura cywilna),
ks. Witold Pietkun	(Wydział teologiczny; asystent),

	procedura cywilna),
ks. Witold Pietkun	(Wydział teologiczny; asystent),
Aleksander Pietruk	(Wydział lekarski; anatomia),
Helena Poklewska-Kozielińska	(Wydział teologiczny; sekretariat),
Jan Prüffer	(Wydział lekarski - Studium farmaceutyczne; Wydział matematyczno-przrodniczy; zoologia),
ks. Leon Puciata	(Wydział teologiczny; teologia),
Michał Reicher	(Wydział lekarski; anatomia),
Ananiasz Rojecki	(Wydział matematyczno-przyrodniczy (?)),
Walerian Romanowicz	(Wydział lekarski; anatomia),
Juliusz Rudnicki	(Wydział matematyczno-przyrodniczy; matematyka),
Sergiusz Schilling-Siengalewicz	(Wydział lekarski; medycyna sądowa),
Antonina Siennicka	(Wydział matematyczno-przyrodniczy; biologia),
Eugeniusz Skorko	(Wydział lekarski; fizyka),
ks. Michał Sopoćko	(Wydział teologiczny; pedagogika),
Stefan Srebrny	(Wydział humanistyczny; filologia klasyczna),
Witold Staniewicz	(Wydział prawa i nauk społecznych; ekonomia polityczna, prawo administracyjne, skarbowość),
Leon Sumorok	(Wydział prawa i nauk społecznych; Wydział rolniczy; prawo cywilne, jedynie egzaminy),
ks. Władysław Suszyński	(Wydział teologiczny; filozofia),
Witold Sylwanowicz	(Wydział lekarski; anatomia),
Szczepan Szczeniowski	(Wydział matematyczno-przyrodniczy; fizyka doświadczalna i teoretyczna, matematyka),
Stanisław Szeligowski	(Wydział matematyczno-przyrodniczy; fizyka),
Witold Świda	(Wydział prawa i nauk społecznych;

- ks. Ignacy Świrski teoria prawa, prawo i procedura karna),
(Wydział teologiczny; teologia moralna),
- Mikołaj Taranowski (Wydział matematyczno-przyrodniczy;
meteorologia, matematyka),
- Wacław Turczyński (Wydział lekarski; fizyka),
- ks. Walenty Urmanowicz (Wydział teologiczny; etyka i prawo),
- Zenon Wasilewski (Wydział lekarski; anatomia),
- Bronisław Wróblewski (Wydział prawa i nauk społecznych;
prawo karne),
- Stanisław Zajączkowski (Wydział humanistyczny; historia),
- Wacław Zalewski (Wydział lekarski; ginekologia),
- ks. Józef Zawadzki (Wydział teologiczny; asystent),
- ks. Józef Zdanowicz (Wydział teologiczny; asystent),
- Maria Znamierowska-Prüfferowa
 (Wydział matematyczno-przyrodniczy (?)),
- ks. Bronisław Żongołłowicz
 (Wydział prawa i nauk społecznych;
prawo rzymskie).